

Alla tricks är tillåtna

Barnbibliotekariers syn på verksamheten för barn

Katarina Blom

Examensarbete (30 högskolepoäng) i biblioteks- och informationsvetenskap för
masterexamen inom ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Sara Kärrholm

År:2017

Title

All tricks are allowed: perspectives on functions for children at public libraries

Abstract

On an overall level this master thesis aims to illustrate the main assignment of the public library regarding activities for children, in the range between educator and culture intermediaries.

I'm using the Danish researcher in children's culture, Beth Juncker, and her perspectives on instrumental culture and autotelic culture to explore where the activities at public libraries belong. Autotelic in this thesis is to be understood as something with an intrinsic value, where the process is what is important and not the outcome.

The query that I pose is what aims the public libraries have in its functions and activities for children. And through that, explain whether it can be called instrumental or autotelic and by extension if the public library has a cultural or educational function.

I have interviewed six children's librarians on three different libraries in Skåne and this is the main part of the material. Institutional theory is one of the perspectives that is applied to the material to illustrate what kinds of factors that influence and motivate the public library in its direction regarding its functions for children. The material that has been produced has been organized according to autotelic and instrumental cultures and also by unspoken and expressed levels.

The results have shown a dominance of instrumental cultures in the public library even if the material at first glance was interpreted to be autotelic, which shows that expressed and unspoken levels were a fruitful instrument in the analysis.

The latest research in Library and information science considering library functions promotes intrinsic and pleasurable activities separated from school goals, but when arguments are used to promote the activities' importance they are often of an instrumental kind. This results in a certain ambivalence that is also shown by the librarians.

With the institutional perspective this ambivalence can be explained by factors such as the long history of educational tradition at the public library, and that instrumental aims continue to characterize the public library even though its political domain and its image has changed a couple of times. According to Juncker's perspective the public library should be a cultural institution, but to be so, it must promote autotelic culture. Even though the emphasis on different assignments has changed over time, the aim has seemingly always been of an educational kind, irrespective of the institutions political organization, those traditions established early on are often difficult to change, at least on an unspoken level.

Keywords

Barnkultur, barnperspektiv, barns perspektiv, barns kultur, lek, autotelisk kultur, instrumentell kultur, delaktighet, folkbibliotek, barnverksamhet, barnbibliotekarier, institutionell teori, ABM, biblioteks- och informationsvetenskap, children's culture, child's perspective, participation, play, children's librarians, public library, instrumental culture, autotelic culture, institutional theory, ALM, library and information studies

Innehållsförteckning

Inledning	5
Forskningsproblem	5
Syfte	7
Forskningsfrågor	8
Avgränsningar	8
Disposition	9
Bakgrund.....	10
Kulturrådet, KB och Nationell biblioteksstrategi.....	12
Tidigare forskning	14
Barn som beings eller becomings	16
Delaktighet.....	17
Barns perspektiv och barnperspektiv	18
Lek, upplevelse och process	19
Utbildning eller kultur	20
Sammanfattning tidigare forskning.....	21
Teori och metod	22
Autotelisk och instrumentell kultur	22
Delaktighet.....	23
Institutionell teori.....	24
Metod	28
Intervju.....	28
Bearbetning och analysverktyg.....	29
Urval	30
Kommunerna.....	31
Analys och resultat	33
Manifest nivå	33
Hur beskriver barnbibliotekarierna sin verksamhet?	33
Vad påverkar bibliotekarierna i hur de utformar sin verksamhet?.....	36
Kultur eller utbildning.....	40
Analys Latent nivå	45
Verksamhetens syfte	45
Barns perspektiv/ delaktighet.....	50
Diskussion och slutsatser	55
Autotelisk eller instrumentell kultur	55
Manifest och latent.....	57
Förslag till vidare forskning.....	59
Litteraturlista	60
Bilaga 1	65
Intervjuguide	65
Intervjufrågor	65
Bilaga 2	67
Mail som skickats till bibliotekarierna med intervjufrågan.....	67

Inledning

När jag började arbeta extra på en barnavdelning i ett mindre skånskt samhälle fascinerades jag av hur många olika typer av arrangemang som fick ta plats på ett folkbibliotek såsom sagostunder, teater, teknikfika, pyssel och dans. Jag hörde talas om att många kommuner har en så kallad kulturgaranti vilken ska garantera att alla barn erbjuds kultur av olika slag. Biblioteket står i en del fall inskrivna i denna garanti. Efter att ha undersökt en del kulturgarantier, ibland även kallade barnkulturplaner märkte jag att biblioteket i den mån den ryms i dessa planer och garantier långt ifrån alla gånger beskrivs som en kulturinstitution med bredd i sina kulturaktiviteter. Den mer traditionella bibliotekssynen av läsning och utlåning av böcker verkar vara det som ofta lyfts. Parallellt har bibliotek i en del skånska kommuner deltagit i Kulturrådets satsning på att utveckla bibliotek till kulturhus vilket jag uppfattar som att biblioteken betonas som en kulturaktör i bred bemärkelse. Den nationella biblioteksstrategi som Kungliga biblioteket (KB) fått i uppdrag att utveckla gjorde att min nyfikenhet ytterligare stärktes eftersom KB går under utbildningsdepartementet och tidigare främst haft hand om högskole- och universitetsbiblioteken. Tidigare har Kulturrådet dominerat folkbiblioteksområdet. Jag blev nyfiken på vad folkbiblioteket egentligen ses som, om betoningen ligger på utbildning eller kultur och om en förändring i realiteten är på gång. Följaktligen blev jag nyfiken på vad denna eventuella förändring kan komma att göra med den flora av kulturella aktiviteter för barn som jag bevittnat på folkbiblioteken.

Den nationella biblioteksstrategin beräknas vara färdig 2019 och ska gälla för hela det svenska biblioteksväsendet.

Forskningsproblem

Barn och unga är en prioriterad grupp i bibliotekslagen och folkbiblioteket har enligt densamma en uppgift att "främja kulturell verksamhet i övrigt" (2013:801). Barnkonventionen ska bli svensk lag och beräknas träda i kraft 1:e januari 2018, vilket gör biblioteksväsendets tankar om sin barnverksamhet än mer aktuell (SOU 2016:19). I Barnkonventionen artikel 31 lyfts barns rätt till vila, fritid, lek samt deltagande i det kulturella och konstnärliga livet (2009).

Folkbiblioteken har historiskt pendlat mellan olika stark betoning på sina olika funktioner som utbildande, folkbildande, och kulturförmedlande och dess huvudsakliga roll har återkommande diskuterats (Hansson 1998; Frenander 2012; Johannisson 2012; Hedemark 2009). Den danska barnkulturforskaren Beth Juncker (2006; 2010) menar att folk- och barnbibliotek borde vara knutna till kultursektorn eftersom de finns för barns fritid, egna lust och intressen. Dock menar hon att

folkbibliotekets kulturella profil ständigt begränsas av en politisk dagordning där de ska stödja skolornas och skolbibliotekens arbete (Juncker 2010 s. 242, s. 260). Från och med 2011 säger skollagen att grund- och gymnasieskolor ska ha ett skolbibliotek (2010:800). En av skolbibliotekariernas främsta uppgifter är undervisning i MIK, medie- och informationskunnighet, så att eleverna kan tillgodogöra sig den digitala värld som de förväntas delta i. Denna kunskap innebär att kunna söka information såväl som att värdera, använda och publicera den (Rivano Eckerdal & Sundin 2014, s.18). Informations- och kommunikationstekniken, IKT, har förändrat hur vi kommunicerar information och kunskap i samhället och denna tar ett stort utrymme och spelar en stor roll i barns aktiviteter, såväl i skola som på fritiden (Alexandersson & Limberg 2007, s. 7). Trots att lagen gällande skolbibliotek införts finns ingen lag om bemanning på dessa bibliotek eller om kompetens hos eventuell bemanning och precis som Juncker lyfter kan man anta att folkbibliotekarierna blir de som stöttar upp skolan. Även bibliotekslagen slår fast i 7 § att ”Folkbiblioteken ska verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet” således faller informationstekniken inom ramarna för såväl barnens skoltid som fria tid (2013:801). Lagparagrafen ska motverka de digitala klyftor som det talas allt oftare om genom att erbjuda hjälp med digitala tjänster (Gärden 2014, s. 68, 69). Folkbiblioteket har således en tydlig roll enligt lag att fylla denna informationstekniska roll och paragrafen separerar inte informationsteknik från kultur.

Folkbiblioteket har många olika uppgifter och av olika aktörer framställs uppgifterna som olika centrala. KB och Kulturrådet som tillhör utbildningsdepartementet respektive kulturdepartementet betonar olika roller hos folkbiblioteket som de främsta. KB lyfter mestadels den informationstekniska delen medan Kulturrådet beskriver biblioteken som kulturella och sociala centra enligt Jenny Johannisson, forskare i biblioteks- och informationsvetenskap (2012, s. 298). Från 2009 och framåt har Kulturrådets ansvar över folkbiblioteksverksamhet minskat till förmån för KB som tagit över största delen av bidragsgivning till folkbiblioteksverksamhet. Detta flyttar, menar Johannisson, i alla fall retoriskt folkbiblioteket från en kulturpolitisk till en utbildningspolitisk hemvist.

I Region Skånes kulturplan 2013–2015 var ett av målen att utveckla Skånes folkbibliotek till kulturhus. Dessa ambitioner innebar att biblioteken skulle ”utvecklas till arenor för kulturella upplevelser, eget skapande och delaktighet” (Region Skåne 2012). Två folkbibliotek i Skåne deltog från början till slut och projektet avslutades 2013 (Rivano Eckerdal 2016, s. 1). I Region Skånes kulturplan 2016–2019 skrivs kultur fortsatt fram som en central del av folkbibliotekets verksamhet, man argumenterar för vikten av bibliotekets kulturella verksamhet eftersom det för många barn och unga är det enda eller mest frekventa mötet med kultur. Det står fortfarande skrivet att ett sätt att stärka kulturlivet kan vara att fortsätta utveckla folkbibliotekets verksamhet som kulturhus, men i denna plan finns det inte längre med som ett konkret mål. Det står också inskrivet i planen att Region Skåne kommer att delta i processen att införliva den nationella biblioteksstrategin genom sin regionala biblioteksverksamhet (Region Skåne 2015, s. 13).

I Bibliotek i centrum eller periferin: hur chefer uppfattar bibliotekets organisatoriska placering och andra faktorer för att få genomslag, en studie beställd av KB, har

bibliotekschefer tillfrågats om folkbibliotekets organisatoriska placering. Resultatet visar på tydliga åsiktsskillnader om var folkbiblioteket bör höra hemma. Några ser det som viktigt att tillhöra det utbildningspolitiska området för att frågor om informationsteknik ska få utrymme, andra menar att det kulturella arbetet är det viktigaste (Lundberg Rodin & Michnik 2016).

Juncker menar att eftersom barns bibliotek befinner sig i ett upplevelse- och kunskapssamhälle, till skillnad från ett industrisamhälle, så utmanas de traditioner som tidigare skapats i enlighet med synen som funnits på barn, barndom, barnkultur och barns kultur (2010, s. 239). Juncker påpekar att kultur kan vara såväl instrumentell som autotelisk och att den förstnämnda traditionen tillhör utbildningsväsendet och den senare kultursektorn där hon menar att folkbiblioteket ingår. I korthet innebär instrumentell kultursyn att man använder kulturella uttryck som verktyg för att nå ett annat mål medan autotelisk kultursyn innebär att det kulturella uttrycket har inneboende värde och är ett mål i sig själv (Juncker 2010, s. 260–264). Detta ger en ingång till att det inte räcker att undersöka huruvida aktörer kring folkbiblioteket och folkbiblioteken själva benämner folkbiblioteket som en främst utbildande eller kulturförmedlande institution utan även vilken typ av perspektiv de har på verksamheten, hur de menar att den ska utövas och vilket syfte den har. Kultur ryms inom såväl utbildnings- som kulturinstitutioner men det intressanta är vilket perspektiv man menar att den ska anta.

Jag ser en lucka att fylla med min undersökning vad gäller hur barnbibliotekarier på folkbibliotek själva ser på sin verksamhet utifrån en autotelisk och instrumentell kultursyn och vilka faktorer som påverkar detta. Särskilt intressant i ett läge där en nationell biblioteksstrategi ska författas av en myndighet som tillhör utbildningspolitiken. Det blev tydligt under materialinsamlingen att det finns en ambivalens i vad uppdraget för en barnbibliotekarie egentligen innebär och vad verksamheten ska syfta till. Barn och unga är prioriterade i bibliotekslagen och vikten av mer diskussion och teoretisk förankring kring den verksamhet som rör målgruppen är därav relevant.

Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka var folkbiblioteket placeras och placerar sig idag i spännvidden mellan utbildningsinstitution och kulturinstitution med hjälp av begreppen instrumentell och autotelisk kultursyn. Fokus för uppsatsen är barnverksamheten på folkbiblioteken och vilket förhållningssätt som präglar denna verksamhet. För att uppfylla detta syfte är barnbibliotekariers perspektiv det primära men andra påverkansfaktorer som kan urskiljas analyseras likaså. Dessa påverkansfaktorer utgår främst från det bibliotekarierna nämner men även bibliotekslag och andra dokument från olika politiska nivåer och forskning inom biblioteks- och informationsvetenskap samt angränsande fält vilka jämförs med bibliotekariernas utsagor.

Forskningsfrågor

1. Hur beskriver barnbibliotekarier på folkbibliotek sin huvudsakliga uppgift när det gäller verksamhet för barn och hur motiverar de sin verksamhet?
2. Hur kan barnbibliotekariernas beskrivning av sin verksamhet relateras till instrumentell och autotelisk kultur och finns det skillnader på en manifest respektive latent nivå?
3. Vilka faktorer går att urskilja som påverkande för barnbibliotekarierna i hur de utformar verksamhetens innehåll och syfte och hur kan detta förklaras utifrån institutionell teori? Utgångspunkten är barnbibliotekariernas utsagor men även biblioteksplaner, bibliotekslag och andra relevanta dokument undersöks för att kunna urskilja påverkande faktorer.

Avgränsningar

Till en början var primärmaterialet tänkt att omfatta såväl nationell som regional och kommunal nivå. Det fanns en ambition att respektive kommuns politiska organisation skulle användas som en aspekt i analysen eftersom den politiska organisationen kan variera från kommun till kommun och skulle kunna vara en påverkansfaktor på folkbibliotekets verksamhet. Jag kartlade alla Skånes kommuner och försökte hitta tre stycken med olika politisk organisation men i samma storlek. De olika kommunerna skulle sedan jämföras med varandra och sedan med regional och nationell nivå för att utreda om det fanns en samsyn. Det blev en bit in på uppsatsen väg tydligt att detta var ett alltför stort material inom ramarna för en masteruppsats. Dessutom var det av praktiska skäl svårt att finna tre kommuner i samma storlek med olika politisk organisation som dessutom hade tid att ställa upp på intervju.

När intervjumaterialet sammanställdes blev det också tydligt att den nationella och regionala nivån inte nämndes i så hög grad av bibliotekarierna, inte heller planer, dokument och kulturgarantier från olika politiska nivåer. Därav blev en avgränsning att utgå från bibliotekariernas syn på verksamheten som primärmaterial samt de inspirationskällor som de nämner som påverkande faktorer. Relevant material som omedvetet skulle kunna påverka undersöks också även om detta inte utgör primärt material. En stor del av den svenska forskning som producerats om barnbibliotek det senaste decenniet är på uppdrag av nationell nivå såsom Kulturrådet eller KB i samarbete med regionbibliotek Stockholm och Kultur Skåne. Detta blir följaktligen material som den nationella och regionala nivån står bakom och används som ett slags översiktmaterial att jämföra med bibliotekariernas syn.

En huvudsaklig avgränsning är att jag fokuserar på barnverksamhet på folkbibliotek och inte skolbibliotek. Skolbibliotek diskuteras i viss mån som jämförelse men inte som utgångspunkt utan folkbibliotekets perspektiv står i fokus. Slutligen är det barnbibliotekariers syn och barnverksamhet som är centralt även om vissa generella perspektiv lyfts. Om det är skolbibliotek som menas skrivs det alltid ut. Ibland skriver jag folkbibliotek och ibland bibliotek, det är alltid folkbibliotek som åsyftas då. Gäller det något annat typ av bibliotek skrivs detta ut. Jag växlar mellan att kalla

informanterna barnbibliotekarier och bibliotekarier men det är alltid barnbibliotekarier som avses.

Syn och synsätt används återkommande och i detta sammanhang menas tankar om, idéer om, perspektiv på, förhållningssätt till. Ett exempel är att man kan ha en instrumentell syn på biblioteksverksamhet eller en autotelisk syn, det vill säga att ens tankar och idéer om verksamheten antar ett av dessa perspektiv.

Disposition

Uppsatsen är indelad i sex stycken kapitel. Inledningsvis presenteras kort hur jag blev intresserad av ämnet sedan beskrivs forskningsproblemet. Forskningsproblemet börjar lite vidare och smalnar av mot slutet. I denna del tecknar jag bilden av de olika funktioner och roller som folkbiblioteket kan tänkas innehålla och hur detta beskrivs från olika håll såsom bibliotekslag, regional kulturplan, bibliotekschefer och forskare inom barnkultur och biblioteks- och informationsvetenskapligt fält. En bild av både utbildande och kulturella funktioner tydliggörs och här börjar kultur och utbildning så smått problematiseras genom att de autoteliska och instrumentella kulturerna lyfts. Jag beskriver sedan hur jag ser på uppsatsens bidrag och relevans. Sedan preciseras syfte, forskningsfrågor presenteras och avgränsningar förklaras. Efter detta kommer ett kapitel med bakgrund, dels historisk och dels nutida. Bakgrunden får relativt mycket utrymme eftersom det ska gå att härleda olika idéer och strömningar, angående folkbibliotekets funktion historiskt såväl som till nutid, i relation till mitt material.

I kapitel två redovisas och diskuteras tidigare forskning som är relevant för uppsatsens ämne. Barnkonventionen, rapport från Svensk biblioteksförning samt utdrag från Kulturrådets hemsida tillkommer också. Detta kapitel är indelat efter de olika områden som är centrala i uppsatsen och dessa områden återkommer under såväl resultat och analys som diskussion.

Uppsatsens teoretiska ramverk presenteras i kapitel tre. Junckers teoretiska perspektiv och modell på instrumentell och autotelisk kultur beskrivs och begrepp från tidigare forskning utvecklas vidare. Sedan följer den Institutionella teorin med de begrepp som är användbara i uppsatsen.

Nästa kapitel, kapitel fyra beskriver metod och material. Jag har använt semistrukturerade intervjuer som metod för insamlande av material. Biblioteken och bibliotekarierna beskrivs i den mån anonymiteten tillåter. Urval samt forskningsetiska principer lyfts under detta kapitel. Vilka aspekter som representerar autotelisk respektive instrumentell kultur presenteras, uppställt i en tabell. Jag lånar begreppen manifesta och latenta nivåer från idéanalys. Dessa begrepp förklaras samt hur de används på materialet.

Kapitel fem innehåller både resultat och analys för att undvika upprepningar samt göra det mer läsarvänligt. Kapitlet är indelat i manifest och latent nivå.

Kapitel sex utgörs av diskussion och slutsatser. Jag återgår till syfte och forskningsfrågor och diskuterar i relation till dem mina slutsatser. Sist i kapitlet ger jag förslag till vidare forskning.

Bakgrund

Nedan följer en beskrivning av hur folkbibliotekets roll och funktion generellt har sett ut. Detta är av vikt eftersom det kan bidra med förklaringar till hur folkbiblioteket ser ut nu, både med en generell blick och med det institutionella perspektivets glasögon som förklaras vidare under teoridelen.

Skolbiblioteken existerade tidigare än folkbibliotekens barnavdelningar och från 1890-talet och en bit in på 1900-talet ökade deras antal markant. Bokförsörjningen i Sverige var dock vid 1900-talets början väldigt ojämn över landet. Med inspiration från Danmark, Tyskland, England med flera länder började idén om folkbiblioteket, ett bibliotek för alla, att ta fäste i Sverige (Åberg 1983, s. 9–20).

Under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal fanns det inget behov av att aktivera barn med fritidsintressen eftersom fritiden var minimal men man såg det som nödvändigt att sörja för barns moraliska och sociala fostran. Eftersom skolan så tidigt släppte ut barnen i arbetslivet behövde andra institutioner i samhället sörja för att fostra och bilda dem. Valfrid Palmgren var en pionjär inom folkbiblioteksväsendet och efter hennes inspirationsresa till folkbibliotek i USA blev biblioteken en institution som ansågs lämplig för denna uppgift (Åberg 1983, s. 9–14) Hennes resa resulterade i boken *Bibliotek och folkuppfostran* 1909. Palmgren beskriver följande angående barnbibliotekets huvuduppgifter:

Först och främst är det den plats, i hvilken barnen uppfostras till att, sedan de trampat ut barnskorna, blifva trägna besökare af biblioteket i sin helhet, d. v. s. barnbibliotekets huvuduppgift är att af barnen skapa en intelligent, boksynt och själfständigt läsande allmänhet.

(Munch Petersen 1909. s. 97–98)

Böcker för barn sågs länge som något som hörde hemmet och skolan till. Men Valfrid Palmgrens inspirationsresa till USA och Ellen Keys författande av *Barnets århundrade*, där vikten av barns läsning belystes, ledde till att den första barnavdelningen i Sverige inrättades på Stockholms stadsbibliotek 1911 (Åberg 1983, s. 21).

Kulturpolitikforskaren Anders Frenander beskriver hur folkbiblioteket ända fram till 1960-talet framhållits som en folkbildande och upplysande samhällsinstitution. Folkbiblioteket sorterades under utbildning och dess konsulenter satt på skolöverstyrelsen. Under 1960-talet började kulturpolitiska diskussioner ta fart och nu började folkbibliotekens betydelse för kulturpolitiken betonas. Tidigare hade beskrivningen av folkbiblioteket varit rörande den folkbildande funktionen men nu talade man om tre funktioner; informationscentrum, medieförmedling och kulturellt centrum. Folkbiblioteket skulle vara en plats för varierande kulturella aktiviteter,

gärna som kulturhus, där användare och andra organisationer skulle ges utrymme för ett aktivt deltagande (2012, s. 52–57). Amira Sofie Sandin betonar också bibliotekets förändring mot ökad kulturell verksamhet och att detta var särskilt tydligt inom folkbibliotekets barnverksamhet (2011, s. 34).

1974 antogs den första målsättningen för statlig kulturpolitik. I målsättningen formuleras att barnbiblioteket ska ”fungera som ett nav för barnkulturen i lokalsamhället” (Sandin 2011, s. 34). Samma år flyttades bibliotekskonsulenterna från skolöverstyrelsen till det nyinrättade statliga Kulturrådet. Från att ha haft sin hemvist i utbildningspolitiken blev kulturpolitiken folkbibliotekets nya politiska sammanhang (Frenander 2012, s. 56–57). Under 1980-talet påpekades det att bildningsfunktionen lämnat företräde för informationsförsörjning och bred kulturell verksamhet (ibid s. 63). Försämrade resurser och bristande omvärldsbevakning på slutet av 1980-talet och under 1990-talet gjorde dock att barnverksamheten tog några steg bakåt (Sandin 2011, s. 35). Vid millennieskiftet uppmärksammades dock ett behov av en ny målsättning och Svensk biblioteks förening utarbetade *På barns och ungdomars villkor. Svensk biblioteks förenings rekommendationer för folkbibliotekets barn- och ungdomsverksamhet* som antogs 2003. Rekommendationerna bygger på barnkonventionen och utgångspunkten har varit barns behov och förutsättningar och inte bibliotekets verksamheter och förutsättningar (Svensk biblioteks föreningen 2003; Sandin 2011, s. 35).

Det har återkommande under de gångna hundra åren efterfrågats centralisering av biblioteksväsendet för att underlätta samverkan och samordning men det kommunala självstyret har återkommande hävdats som viktigare att värna. Sverige har haft kommunalt självstyre sedan 1862. 1989 anslöt Sverige sig dessutom till den europeiska konventionen om självstyre så när krav om bibliotekslag lyftes behövde man avväga det noga mot att inte inskränka på självstyret. 1996 beslutade dock regeringen att införa en bibliotekslag gällande alla offentligt finansierade bibliotek och Sverige var sist ut i Norden med att införa en sådan lag (Frenander 2012, s. 74–75). Johannisson menar att ett införande av bibliotekslag i alla fall retoriskt ger uttryck för en tydligare statlig styrning. Driften av folkbiblioteken har dock från 1900-talet och framåt legat på kommunerna (Johannisson 2012, s. 293).

Åse Hedemark, forskare i biblioteks- och informationsvetenskap, menar i *Det föreställda folkbiblioteket: en diskursanalytisk studie av biblioteksdebatter i svenska medier 1970–2006* att en diskussion om folkbibliotekets roll alltid har förts men att den tilltagit de senaste åren. Den tilltagande diskussionen menar hon handlar om de senaste decenniernas samhällsförändringar där IKT spelar en allt större roll i samhället i stort och i folkbiblioteksvärlden. Sammantaget med att utbildningsväsendet växer allt mer så har folkbiblioteket fått axla en mer pedagogisk roll (2009, s. 10–17). Hedemark belyser att från slutet av 1990-talet och fram till 2006 då hennes avhandling avslutas så har folkbibliotekets verksamhet främst sammanlänkats med utbildning och det livslånga lärandet. Debatten 2006 sätter bibliotekets verksamhet i samband med formellt lärande och inte det fria bildningsarbete som beskrivits i det folkbildande uppdraget (2009, s. 10–17). Bjarne Stenquist påpekar 2003 att fler röster förespråkar att folkbibliotekets utbildande roll ska stärkas. Stenquist menar att det är av vikt att ett nationellt uppdrag utformas för att kunna möta framtidens krav och dessa krav handlar till stor del om lärande och

informationsteknisk kompetens (2003, ff s. 92–93). När Hedemark skrev sin avhandling var fortfarande Kulturrådet den dominerande statliga aktören för folkbiblioteken och därför menade hon att folkbiblioteket kunde definieras som en kulturinstitution (2009, s. 153). Med den slutsatsen borde folkbiblioteket idag definieras till största del som en utbildningsinstitution eftersom största ansvaret ligger hos KB.

Kulturrådet, KB och Nationell biblioteksstrategi

Jenny Johannisson analyserar diskussionen som förts mellan Kulturrådet och KB angående ansvarsfördelningen för folkbiblioteken och vem som är mest lämplig att axla det största ansvaret. I denna diskussion hänvisar KB endast till de informationstekniska aspekterna av folkbibliotekets verksamhet och Kulturrådet endast till de kulturförmedlande (Johannisson 2012, s. 297–298). Tidigare hade Kulturrådet hand om all statlig fördelning av bidrag till folkbiblioteksverksamhet genom den så kallade kultursamverkansmodellen, en modell som fördelar statligt stöd till regionerna som sedan själva väljer hur de fördelar stödet mellan sina kulturinstitutioner. Kultursamverkansmodellen finns fortfarande kvar men nu fördelar endast Kulturrådet statligt stöd för litteratur och läsförmedlande insatser medan KB fördelar resterande (Johannisson 2012, s. 294–298; Kulturutskottet 2015, s. 10–12).

Johannisson menar dock att regeluppsättningen för folkbiblioteket har förändrats, i alla fall formellt, genom den statliga omfördelningen från kulturpolitisk till utbildningspolitisk hemvist. Johannisson menar 2012 att kulturhustanken står sig stark och hon tror inte att folkbiblioteken kommer att lämna sina kulturpolitiska uppdrag. Denna slutsats drar hon från de regionala kulturplanerna vilka fortsatt är förankrade i idéer om folkbibliotek som kulturhus (Johannisson 2012, s. 306–307).

2015 gav regeringen uppdrag till KB att ge ett förslag på en nationell biblioteksstrategi för hela det svenska biblioteksväsendet. Syftet är att säkra en jämn kvalitet i hela landet genom samverkan och kvalitetsutveckling. Det nämns en rad olika myndigheter som KB ska samråda med, bland annat Kulturrådet och Skolverket men KB är huvudman (Kulturdepartementet 2015). Ett flertal lägesrapporter har publicerats under arbetets gång och 2019 beräknas strategin vara klar (KB 2017). Erik Fichtelius som är en av del av sekretariatet för den nationella strategin gav en lägesrapport den 10:e maj 2017 på biblioteksdagarna i Växjö. Inledningsvis påpekade han att en gemensam strategi har efterfrågats av många av ”er” och syftar på åhörarna som är verksamma inom biblioteksfären på olika sätt. Fichtelius redogör för de olika grupper som bildats, bland andra en för forskningsbibliotek och en för folkbibliotek, i vilka man bland annat arbetar med omvärldsbevakning (Fichtelius 2017). Arbetsgrupperna har även samlat in information av verksamma bibliotekarier, bibliotekschefer och forskare inom B&I för att bredda sina kunskaper (KB 2017).

Källkritik och den digitala utmaningen, särskilt för folkbibliotek, lyfts under Fichtelius föredrag och skolbibliotekens utmaningar får också sin beskärda del under det dryga 35 minuter långa föredraget. Men det talas inte specifikt om barnverksamhet på folkbibliotek. Folkbiblioteket blir mer benämnt i generella ordalag och betydelsen för någon enskild bibliotekstyp är inte det centrala i föredraget. Fichtelius visar även en film där Tony Marx, chef på New York public library uttalar sig om den här typen av strategiutveckling generellt och den svenska nationella biblioteksstrategin specifikt:

It's rare that institutions of this scale, whether it's New York or Sweden or anywhere else get to rethink the basic ground rules, right? In fact most of our major institutions are designed precisely to avoid that.

Detta pekar mot den förändrade uppsättningen av regler som Johannisson tidigare nämnt. Frågan om institutionalisering och dess traditionsbundenhet utvecklas vidare under teoridelen.

Inom biblioteks- och informationsvetenskaplig forskning bekräftas återkommande synen på folkbiblioteket som innehållande många olika verksamheter vilka bär på relativt olikartade perspektiv (Stenquist 2003; Hansson 1998; Jochumsen, Rasmussen & Skot Hansen 2012, Skot Hansen 2006; Juncker 2006; Juncker 2010 m. fl.) Henrik Jochumsen, Casper Hvenegaard Rasmussen och Dorte Skot-Hansen är alla tre flitigt citerade i svensk biblioteks- och informationsvetenskaplig forskning och masteruppsatser, inte minst när det kommer till deras modell Four Spaces som beskriver ett modernt folkbibliotek. De har utvecklat denna modell för att beskriva folkbibliotekets innehåll även om modellen kan användas för planering av ett folkbiblioteks fysiska utformning. Modellen beskriver folkbiblioteket som innehavare av fyra olika funktioner, en inspirationsplats, en performativ plats, en lärandeplats och en mötesplats. Dessa olika funktioner är tänkta att ge förutsättningar för empowerment, innovation, upplevelse och deltagande. Upplevelse och deltagande beskrivs som individualistiska mål, för individens eget meningsskapande vilket i viss mån kan översättas till autotelisk kultur. Empowerment och innovation beskriver författarna som samhällsmässiga mål- vilket kan översättas till instrumentella medel för att bidra till konkurrenskraftiga medborgare på arbetsmarknaden (2012).

Det finns uppenbarligen flera synsätt på folkbiblioteket och olika strömningar som vid olika tidpunkter påverkat folkbibliotekens verksamhet. Hittills har fokus legat på folkbiblioteket som en folkbildande, utbildande och kulturförmedlande institution med olika stark betoning på de olika uppdragen. Men vad innebär då att man är en kulturinstitution eller en utbildande institution? Även om man skulle enas om att beskriva folkbiblioteket som tillhörande ett av dessa politikområden innebär det inte nödvändigtvis att man har samma syn på verksamheten för barn, vad den ska innehålla och vad den har för syfte. För klargöra synsätt och syfte kommer begreppen autoteliska och instrumentella kulturer att användas. Syn på barn, barndom och kultur är också av betydelse för en övergripande bild av folkbibliotekets aktuella situation. Detta presenteras i nästa stycke där tidigare forskning behandlas.

Tidigare forskning

Här presenteras den forskning som ringats in som mest relevant för uppsatsens ämne. Om barnbibliotekariers syn på och syfte med sin verksamhet finns det inte så mycket forskning men ett par bidrag återfinns nedan. Eftersom uppsatsens fokus ligger på hur barnbibliotekarier beskriver den huvudsakliga uppgiften och syftet med folkbibliotekets verksamhet är forskning kring barnbiblioteksverksamhet och barnkultur prioriterat. Av relevans är också synen på barn och barndom och hur denna har förändrats genom tiderna, särskilt som det finns en institutionsteoretisk ansats med uppsatsen. Representationen är främst från svenskt och danskt håll, annan internationell forskning har även undersökts men i de allra flesta fall prioriterats bort till förmån för texter som varit mer relevanta för uppsatsens ämne.

Kulturrådet och Regionbibliotek Stockholm har gett ut en skriftserie i tre delar vilken varit till stor nytta för att kunna skapa en överblick av barnbiblioteksforskningen. Jag har främst använt mig av de två senast utgivna delarna — antologin *Barnet Platsen Tiden* (Rydsjö, Hultgren, Limberg 2010) och *Barnbibliotek och lässtimulans. Delaktighet förhållningssätt, samarbete* (Sandin 2011). Skriftserien har haft som syfte att sammanställa den forskning och de teorier som finns av forskare såväl inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga fältet som inom andra områden som kan bredda och utveckla kunskapen kring barn- och ungdomsbibliotek (Rydsjö & Elf 2007, s.11). *Med läsning som mål. Om metoder och forskning på det läsfrämjande området* (Andersson 2015) tillhör också en av Kulturrådets skriftserier och har även den i viss mån utgjort en översikt och en ingång till relevanta forskare och texter.

I *Barnet platsen tiden* har Beth Juncker, dansk barnkulturforskare som skrivit avhandlingen *Om processen. Det æstetiskes betydning i børns kultur* (2006) ett kapitel där hon sammanfattar och i viss mån utvecklar vissa av avhandlingens resonemang kring barnbibliotek. Det kapitlet samt hennes avhandling tar stor plats i forskningsöversikten och hennes begrepp och modell angående autotelisk och instrumentell kultur används i teori och metoddelarna.

Inledningsvis beskriver jag en studie och en masteruppsats vilka är de som ligger närmast föreliggande studie och förklarar varför min uppsats har relevans i förhållande till dessa. Resterande tidigare forskning följer i en löpande text under följande rubriker: *Barn som beings eller becoming, Delaktighet, Barns perspektiv och barnperspektiv, Lek upplevelse och process* samt *Utbildning eller kultur*.

Leonards plåster. Om syfte, barnsyn och kvalitet i bibliotekets sagostund av Pia Borrman och Åse Hedemark, är den senaste skriften utgiven av Regionbibliotek Stockholm med tema barnbibliotek, närmare bestämt sagostundsverksamheten (2015). Den är utgiven delvis på uppdrag av KB. I kontakt med en av den nationella

biblioteksstrategins samordnare Krister Hansson blev *Leonards plåster* bekräftad som det senaste bidraget på barnverksamhetsfronten vad gäller den nationella strategins kvalitetsarbete. Studien är uppdelad i två delar där den ena delen rör sagostundens innehåll och syfte och den andra sagostundens kvalitet. Den första delen i studien ligger relativt nära föreliggande studie eftersom båda rör folkbibliotekets barnverksamhet och dess syfte med den. Borrmann och Hedemark fokuserar dock endast på sagostunden medan föreliggande studie fokuserar på barnverksamheten generellt. Sagostundsverksamhet är en del av bibliotekets verksamhet för barn men inte allt, det tydliggörs i citatet ”kommer fram till att vi har kvalitet i tjänsten sagostund så säger det ändå inget om huruvida vi har kvalitet i biblioteksverksamheten” (2015, s. 98). De teoretiska ansatserna och metoder för materialinsamling i Borrmans och Hedemarks studier skiljer sig också från föreliggande studie. I den förstnämnda har bibliotekarierna intervjuats i grupp eftersom fokus inte läggs på enskilda synsätt. I föreliggande studie har det varit av vikt att intervjua bibliotekarierna enskilt eftersom olikheter mellan såväl bibliotekarier på samma arbetsplats som mellan olika bibliotek ska få synliggöras samt att detta relateras till den institutionella teorin. Slutsatserna som dras av Borrmann och Hedemark är bland annat att syftet med sagostunder oftast är vagt formulerat på de olika biblioteken som undersökts samt att det inte finns någon enhetlig syn på syftet med denna verksamhet. Ett av kapitlen snuddar vid instrumentella och, såsom de kallar, icke-instrumentella syften, men det djupdyks inte i dessa begrepp. Föreliggande studie kan ses som en utveckling av vissa av Borrmans och Hedemarks förda resonemang eftersom de lyfter syfte med verksamheten och använder begrepp som barnperspektiv och barns perspektiv. Jag kommer dock även att analysera deras resultat utifrån begreppen autoteliska och instrumentella kulturer. Dessutom visar föreliggande studie hur latent och manifesterade nivåer existerar parallellt och ett institutionellt perspektiv anläggs för att förstå vilka värderingar och föreställningar som påverkar verksamhet i en eller annan riktning. Vidare sätts det i relation till diskussioner om folkbibliotekets primära syfte med verksamhet, det vill säga utbildande eller kulturförmedlande.

I Carolina Thelins masteruppsats *Homo Ludens. Om eget skapande och lek i bibliotek* undersöker hon ett antal läsfrämjande projekt för att se om de använder eget skapande, lek och delaktighet i projekten utifrån dokumentationen. Det är en litteraturstudie med sociokulturellt perspektiv och lek teori och materialet består av dokumentation kring dessa läsfrämjande projekt. Thelins resultat visar att lek och eget skapande till stor del lyser med sin frånvaro i dokumentationen kring de läsfrämjande projekten (2012). Detta gör föreliggande studie intressant eftersom den primärt vänder sig till barnbibliotekarier och efterfrågar syfte med verksamheten vilket kan bidra till en ytterligare förståelse av eventuell avsaknad av vissa perspektiv i verksamheten.

Texterna är inte sorterade enligt normativa eller deskriptiva, de allra flesta har ett inslag av båda även om vissa drar mer åt det ena eller andra hållet. Junckers texter är övervägande normativa, alltså värderande även om det inte är till den utsträckning som bibliotekslagen eller barnkonventionen. De två senare är ju starkt värderande men vaga. Junckers texter är starkt värderande men har deskriptiva inslag vilka ger en förankring till varför och hur något kan göras. Det bidrag som är mest deskriptivt är rapporten *Bibliotek i centrum eller periferin*, den beskriver till största delen hur det

ser ut baserat på det material de samlat in och analyserat men i analys och slutsatser finns vissa normativa inslag. Borrmans och Hedemarks texter är dominerande deskriptiva men med normativa diskussioner efter att resultaten redovisats.

Barn som beings eller becomings

I barnkultur- och barnbiblioteksforskningen återkommer begreppen barn som beings alternativt barn som becomings. Juncker lyfter att hon under arbetet med sin avhandling insåg att hon behövde reda ut vad den allmänna förståelsen av barnkultur har för bakgrund för att kunna förstå dagens synsätt på kulturförmedling på exempelvis folkbibliotek. Ända fram till slutet av 1900-talet menar Juncker att man sett på barnkultur som ett fält som pedagogiskt ska tillrättaläggas och instrueras av vuxna (2010, s. 246). Detta hänger ihop med synen på barn och barndom och den synen har genomgått en dramatisk förändring under 1900-talet (Johansson 2010, s. 23). I synsättet som tidigare dominerat har barn varit becomings, ”framtidens medborgare och användare” (Juncker 2010, s. 246). I ett sådant synsätt behöver vuxna välja och utvärdera aktiviteter i förhållande till barnets mognad och aktivitetens kvalitet (Juncker 2006, s. 246; Johansson 2010, s. 26–27). Inom utvecklingspsykologin stödjer man denna teori genom att mena att barn utvecklas psykiskt, fysiskt, kognitivt och moraliskt i olika steg och efterhand blir mer kompetenta (Johansson 2009, s. 15). Det bygger på en idé om barnet som, i motsats till den vuxna, är en omedveten, icke-reflekterande och formbar varelse och detta grundar sig i tankar från 1600- och 1700-talet då den västerländska idén om barn och barndom skapades. Barnet skulle läras och fostras från en spontant tänkande varelse, med informella kompetenser till att bli rationell och formell i sitt tänkande och agerande. Barn och vuxna står i motsats till varandra och barnet representerar det irrationella och vuxna det rationella (Juncker 2006, s. 122–123, s. 243.) Runt 1990 kom en ny inriktning inom barndomsforskningen som lyfte att barn är beings, att de är aktiva, kulturskapande och reflekterande samhällsvarelser precis som vuxna (Johansson 2009, s. 16–17). I en syn på barnkultur där barn är beings betonas estetiska och sinnliga aspekter där barns egen smak är den styrande och denna tillskrivs värde och vikt. Som beings är barn ”nuets medborgare och användare” (Juncker 2010, s. 246; Juncker 2006, s. 153–154; Johansson 2009, s. 15–16). Synen på barn som beings ratificerades också i barnkonventionen i början av 1990-talet och har fått genomslag på många områden i samhället. Barndomsforskningen inom skilda discipliner har allt mer börjat använda etnografiska metoder där man tillfrågar barn om sina liv och verksamheter. Likaså har man börjat arbeta med ett mer demokratiskt förhållningssätt i exempelvis skola där barns synpunkter efterfrågas (Johansson 2009, s. 16–17).

Enligt Juncker har barn blivit betraktade som ofullkomliga så länge att det ses som naturligt, som en del av barns biologi och detta tänkandet har enligt Juncker utvecklat alla våra koncept för barn. Juncker formulerar detta som det normala paradigmet och det som hon förespråkar är det kulturella paradigmet, där barn betraktas som beings-som aktiva individer vars aktiviteter bär på värde (Juncker 2006, s. 127; Juncker 2010, s. 248).

Delaktighet

Barnkonventionen slår fast i artikel 12 att barn har rätt att uttrycka sig i alla frågor som rör dem samt i artikel 13 att barn har rätt att ”söka, motta och sprida information och tankar av alla slag, i tal, skrift eller tryck, i konstnärlig form eller genom annat uttrycksmedel som barnet väljer” (2009). Barn ska alltså ges möjlighet att påverka de verksamheter som berör dem (Sandin 2011, s. 85). I Svensk biblioteksförenings skrift *På barn och ungas villkor* står att ”Barnperspektivet ska vara utgångspunkten för biblioteket. Barn och ungdomars egna behov ska vara vägledande för verksamheten. De ska kunna påverka denna och de ska erbjudas möjligheter att uttrycka sig på biblioteket” (2003). Detta syns också i IFLAs reviderade riktlinjer för unga vuxna (Sandin 2011, s. 86).

Sandin lyfter att innebörden av ordet delaktighet ibland är svårbegripligt och menar att det egentligen inte säger någonting förrän man börjat ställa sig frågor gällande vilka sätt barn varit delaktiga, vilka förutsättningar som funnits och hur de vuxna har förvaltat barnens delaktighet (2011, s. 87). Under de kriterier som statens kulturråd upprättat när det gäller ansökan om läsfrämjande insatser står följande: ”Vid bedömningen av läsfrämjande insatser läggs stor vikt på delaktighet och samverkan i projektet” (Kulturrådet 2017). Sandin som tagit del av ansökningar och redovisningsrapporter som de deltagande projekten formulerat menar att definitionen av delaktighet ofta innebär att barn får ta del av kulturaktiviteter eller ges möjlighet att själva skapa. Andra aspekter av delaktighet som lyfts är lyhördhet för ungas idéer till exempel påverkansmöjligheter vid inköp. Fokusgrupper bestående av barn och ungdomar nämns i flera projekt som metod där de har delaktighet som en komponent. Fokusgrupper beskrivs ofta med syftet att få en inblick i barn och ungdomars attityder och för att engagera dem i projektet (Sandin 2011, s. 88, s. 90). Sandin lyfter att i de flesta projektrapporter som hon tagit del av tolkas begreppet delaktighet som att barnen har möjlighet att ta del av aktiviteter samt att barnen inom ramarna för ett projekt till viss del kan påverka utformandet av olika aktiviteter. Sandin har utvecklat en definition av delaktighet som återfinns under teoridelen och i korta drag innebär definitionen att barn från början av ett projekt ska få vara med och utforma idéer, syfte och innehåll. Denna innebörd ser Sandin inte uppfyllas i de projekt hon undersöker. Många projekt tar sin utgångspunkt i vuxnas upplevelse av barns behov utan någon verkligt medveten påverkan från barnens håll. Sandin lyfter att det finns maktaspekter vid delaktighet, i hennes exempel i lässtimulerande projekt, är oftast barns delaktighet begränsad till de ramarna som på förhand bestämts av vuxna (ibid s. 94).

Barnkulturforskaren Flemming Mouritsen delar in barns kultur i tre typer och detta knyter även an till barns delaktighet på det viset att han försökt utreda när vuxna respektive barn styr barns kulturupplevelser. Dessa tre typer är Kultur för barn vilket innebär skapande av vuxna för barn, kultur med barn vilket innebär aktiviteter där barn deltar och ofta skapar någon slags produkt exempelvis teaterföreställning eller bildutställning och kultur av barn vilket innebär barns kultur, det vill säga att de är delaktiga och tar kulturen i eget bruk (Mouritsen 1996, s. 10–11). Juncker menar dock att barns kultur blir reducerad när denna modell appliceras eftersom hon menar att den ofta missuppfattas. Den tredje typen är menad att innebära barns delaktighet men eftersom den ofta uppfattas som de produkter barn skapar, exempelvis en föreställning och eftersom dessa produkter oftast är sprungna ur vuxnas idéer och inte

från barns processer blir utgångspunkten fortsatt den vuxnas (Juncker 2012, s. 247; Juncker 2006, s. 138–139). Margareta Rönnerberg, professor i filmvetenskap med inriktning barnkultur, menar även hon att vuxna oftast ger sig tolknings- och värderingsföretråde och att barns expertis sällan ges relevans. Vidare menar hon att vuxna inte kan skapa barnkultur utan att detta är reserverat för barn, likaså är det endast barn som kan uttala sig om kvaliteten. Rönnerberg är kritisk till hur vuxna uttalar sig om dessa vuxenproducerade företeelsers kvalitet eftersom dessa sällan överensstämmer med barns upplevelser av dem. Hon tar exemplet på hur barnfilms-, barnboks- och barnteaterkritiker genomsyras av adultonormativitet vilket innebär att vuxna tror sig veta bäst och barn ska lära sig tycka likadant. Rönnerberg menar att vi borde prata om kvalitetsupplevelser. En kulturprodukts kvalitet borde vara avhängig av hur väl den fungerar för den tilltänkta användaren (Rönnerberg 2014, s. 117–118).

Barns perspektiv och barnperspektiv

Delaktighet har nära kopplingar med barns perspektiv och deltagande med barnperspektiv. Dessa skulle även kunna översättas till barns kultur och barnkultur vilket har samma innebörd. Begreppet barnperspektiv innebär att vuxna har intentionen att utgå från barns bästa, vad de önskar och behöver men det är fortfarande genom den vuxna blicken som aktiviteterna bedöms och värderas. I barns perspektiv är det barnens blick som är utgångspunkten, de är beings (Borrmann & Hedemark 2015, s. 28–29). Halldén beskriver hur barns kultur innebär att barnen är aktörer och att de ges företråde att skapa, utveckla och tolka olika företeelser i samhället. Först då kan man kalla det barns kultur (Halldén 2010, s.195).

Den estetiska dimensionen av barns lek och kulturutövande, vilken Juncker menar lyfter ett perspektiv där barn är beings, innebär att de från att de föds kommunicerar och handlar sensitivt samt att de är betydelsefulla informanter och respondenter i förhållande till sina egna åsikter och villkor. Detta har enligt Juncker tidigare inte riktigt synt i det barnkulturella systemet och dess förmedlingsinstanser (Juncker 2006, s. 73, 75). Begreppen barns perspektiv, barns kultur och barn som beings betonar barn som subjekt och vid tillämpande av dessa begrepp räcker inte längre frågan vad litteratur och konst gör med barn utan man frågar sig istället vad barn gör med konst och litteratur. Denna fråga menar Juncker att forskare inom det estetiska facket tar som en självklarhet. Från förmedlare och forskare inom andra fackområden, som är tränade i den pedagogisk-psykologiska blicken, möts detta fortfarande med oförstående och man frågar sig hur man kan återfinna och beskriva det estetiska (Juncker 2006, s. 73, s. 156; Johansson 2009, s. 16).

Juncker framför kritik mot bristen på resonemang likt hennes egna men i litteratur- och forskningsöversikter som publicerats efter hennes avhandling synliggörs samma tankegångar och kritik som Juncker presenterar. Gunilla Halldén och Barbro Johansson visar på att den aktuella forskningen kring barn, barndom och kultur tar avstånd från att betrakta området med utvecklingspsykologisk och didaktisk blick (2010).

Lek, upplevelse och process

Juncker menar att hennes huvudsakliga fynd i avhandlingen samt den största utmaningen till barnkulturförmedlare är att se barns kultur som ett estetiskt fält till skillnad från ett socialisationsfält där det vanemässigt är barnkultur som diskuteras (Junckers 2006, s. 249). Vad ordet estetik innebär beror till viss del på i vilket sammanhang det används. Enligt Nationalencyklopedin är de vanligaste betydelseerna förnimmelsekunskap och *läran om det sköna*. Estetiska frågor kan enligt Nationalencyklopedin delas in i tre huvudgrupper, den första aktualiserar konstskapande och kreativitet, den andra aktualiserar konstverk och estetiska objekts natur och den tredje gruppen avser erfarenheter och upplevelser av konst och estetiska objekt av olika slag (ne.se). Både Rönnberg och Juncker förespråkar att barns kultur handlar om upplevelser och processer. Rönnberg uttrycker att upplevelsen är det enda av värde för barn och att upplevelsen endast kan komma till stånd om aktiviteten eller produkten kan ge upphov till en kroppslig förnimmelse, om den har lekpotential (2014, s. 118). En estetisk upplevelse är en känsla inom den egna personen, som visserligen går att dela med andra, men som bara kan förstås på sina egna premisser och inte utifrån rationella måttstockar. Ett raserat sandlott används som exempel på att någon umgåtts med det estetiska; någon/några har deltagit i en process som inte ska resultera i en kvarstående produkt utan skapandet och upplevelsen under tiden är det meningsfulla. Juncker betonar estetiken som innehållande ett kreativt agerande, ett uttryck som spelar stor roll i det vardagliga livet, något som vaktar personliga känslor, individuell kunskap och personlig känsla av kvalitet (Juncker 2010, s. 243, 244).

Lekteori belyser Juncker som ett exempel på en givande förklaringsmodell gällande barns kultur vilket även går att översätta till barns perspektiv. Juncker efterfrågar att man undersöker vad lek är i sig och vad lek är för den lekande. Nyttofrågan vilken är den gängse infallsvinkeln förbiser lekens grundläggande estetiska kvalitet. Den holländska filosofen och kulturhistorikern John Huizinga tar sig dock förbi nyttoaspekten med lekteori, som han formulerade i boken *Homo Ludens- den lekande människan* (Juncker 2010, s. 256). Fler efter honom har ägnat sig åt lekforskning, Torben Hangaard Rasmussen har gett ut ett flertal böcker kring lekteori och lekens betydelse och i *Lek på rätt väg På spaning efter leken* har han som redaktör samlat några av Skandinavians främsta teoretiker inom lekforskning (2016).

Huizinga menar att leken i sig är en meningsfull funktion. De förklaringar och teorier om lek som dominerar belyser ofta att den är till för någonting annat, att den tjänar ett ändamål av något slag. Huizinga menar att det finns nyttofunktioner med lek men att det bara är delförklaringar. Leken förklaras med hjälp av vetenskapens mätmetoder utan att uppmärksamma lekens estetiska art som Huizinga menar är dess verkliga egenskap (1945, s. 9–10) Ett par viktiga kännetecken för leken är intresse, att lekens mening finns i leken själv, och att den utspelar sig inom bestämda gränser i tid och rum. Avgränsningen i tid gör att lekens gestalt är en kulturform. Det är tillfälliga världar inom den vanliga världen (ibid. s. 18–19; Hangaard Rasmussen 2016, s. 70–71). Huizinga betonar lekens hemmahörande inom det estetiska området eftersom den likt andra estetiska kulturformer gör intryck på oss på liknande vis och dessa intryck beskrivs med samma typer av ord; jämvikt, spänning, kontrast och variation (1945, s. 18–19). Juncker menar att det finns en skillnad på kulturell och social verklighet och leken finns inom den kulturella. Lek är den verklighet vi ägnar oss åt när kulturella

och konstnärliga aktiviteter och upplevelser hamnar i fokus. Reglerna inom leken har sin egen måttstock, bestämmer sina egna normer och värderingar. Juncker tar exemplet här att i en kulturell verklighet är det inte bibliotekarien som bestämmer om en bok är bra för ett barn utan det gör barnet själv, i en social verklighet kan bibliotekarien göra anspråk på att kunna göra det. Men den kulturella verkligheten kan inte mätas och värderas med den sociala verklighetens måttstock. Det vill säga man kan inte använda en utbildningsmässig måttstock när man talar om barns kultur på fritiden. Juncker lägger till Michail Bachtins karnevalsteori som ett exempel på behovet av rätt sorts måttstockar för att kunna förstå sig på en kultur. Bachtin menar att karnevalen inte är till för att betraktas utan för att vara och leva i. Karnevalen upphäver den sociala verkligheten, så länge den pågår, och det är med skrattet som karnevalen förstås. Skrattet är den överordnade organiserande principen (Juncker 2010, s. 257–260). Detta knyter an till Hangaard Rasmussens beskrivning av leken som självrefererande och hur dess inneboende kvalitet försummas om den ska drivas av syften som exempelvis kunskap. ”Det strider helt enkelt mot lekens självrefererande logik att göra leken till ett medel för något annat än leken själv.” (2016, s. 81).

Utbildning eller kultur

Juncker beskriver att det normala paradigmet betraktar det barnkulturella systemet som ett sammanhängande och enhetligt kulturellt system utan skillnader på fostrans-, undervisnings- eller fritidsbehov. Barnet står som mottagare, kulturutbudet under skoltid och under fritid särskiljs inte utan ges som ett undervisnings- och fostranserbjudande. Barndomen blir en upplysningstid, alltså i förlängningen ses barn som becoming (Juncker 2006, s. 80; Skot- Hansen 2006). Skot-Hansen och Juncker lyfter båda olika nordiska initiativ där man för in kultur och konst i skolan genom *Skolsäck* och *Skapande skola*-projekt vilket är initiativ med tanke att föra kultur in i grundskolan. De ser dessa projekt som förlängning på upplysningstidens ideal om att fostra goda medborgare. Dagens upplevelsesamhälle har inte längre industrisamhällets krav på produktion utan innovation är istället det som efterfrågas och därmed handlar det om att göra barnen till produktiva medborgare om de utvecklas kreativt. Kritiken de riktar är inte mot att föra in konst och kultur i skolan utan mot att dessa initiativ är tänkta att skapa sektorsöverskridande samarbete på ett sätt som inte gynnar varken skolans eller fritidens kultur. Juncker menar att det är utbildningssektorns och utbildningsinstitutionernas uppgift att kvalificera framtiden och arbetsmarknaden. Kultursektorn och kulturinstitutionerna ska kvalificera nuet, fritiden (2010, s. 264). När de autoteliska och instrumentella kulturerna slås ihop blir konsekvenserna för barn, enligt Juncker, stora eftersom deras kulturliv förlorar sina egna premisser och blir ett skolämne, ett instrument för att uppnå skolans mål (ibid. 266). Fritidens kultur menar Skot Hansen ska istället ses som ett meningsskapande med sin egen mening som mål. Inte som ett medel mot ett mål (2006). Liknande kritik förs även inom den svenska barnbiblioteksforskningen. När barnet endast framställs som ett lärande subjekt finns risken att lärandet blir på bekostnad av andra upplevelser, handlingar och aktiviteter där estetik, konst, lust eller lek utgör viktiga dimensioner (Rydsjö, Limberg & Hultgren 2010, s. 273; Sandin 2011, s. 238).

Kelly Gallagher, amerikansk lärare, har blivit uppmärksammad för sin bok *Readicide-How schools are killing reading and what you can do about it* (2009). Readicide kan

översättas som mord på lusten att läsa. Detta beskriver Gallagher som en konsekvens av skolans ensidiga fokus på mål och testresultat och att fri läsning baserad på lust inte får något utrymme. I en brittisk forskningsöversikt angående lustläsning, påpekas vikten av den fria, intressebaserade läsningen. För att nå den behöver barn hjälp att uppmuntras till att tänka bortom resultat och tävling och bygga vidare på sitt intresse. Många av faktorerna som radas upp som vinster av fri läsning handlar om demokratiska värden som tillträde till samhället, förbättrat ordförråd och läsförmåga men även personlig utveckling (Clarke & Rumbold 2006, ff. s. 9–15). Nyttan och nöjet blir inte separerade från varandra. Så är även fallet hos Sandin som menar att nyttoaspekterna trots allt också är en del av bibliotekets uppdrag, något som talar emot Junckers hållning gällande folkbibliotek.

Sammanfattning tidigare forskning

Sammantaget pekar forskningen åt en riktning där barnet som being, aktiv kulturskapande varelse betonas. Vikten av lust och lek kopplad till barns kulturella utövande är tydlig. Begrepp som barns perspektiv, barns kultur och barn som beings är tydligt representerade. Skillnaden ligger snarare i syftet. Varför är lust och lek viktigt och varför ska barns fria tid på institutioner som folkbibliotek präglas av detta? Barnkulturforskarna Juncker, Rönnerberg, och Skot-Hansen är de som tydligast förespråkar en autotelisk kultursyn utan undantag. De förespråkar antropologiska och etnologiska teorier som gynnsamma för att diskutera barns kultur. Resterande, från såväl, biblioteks- och informationsvetenskapligt håll som pedagogiska fält förespråkar också vikten av den autoteliska kulturen men använder mer eller mindre instrumentella argument för varför den är viktig.

Teori och metod

I den föreliggande uppsatsen kombineras institutionell teori med Junckers perspektiv gällande autotelisk eller instrumentell kultur och dessa utgör tillsammans en viktig grundbult i uppsatsens teoretiska och analytiska tillvägagångssätt. Det autoteliska och instrumentella har Juncker arbetat fram utifrån lek teori, Bachtins karnevalsteori och antropologiska perspektiv. De olika aspekterna såsom fält, perspektiv etik med mera som Juncker använder för att kunna beskriva om det är en kultur som drar åt utbildningssektor eller kultursektor används som ett analysverktyg. Detta förklaras tydligare under metodavsnittet. Den institutionella teorin används eftersom det finns ett jämförande syfte med uppsatsen där olika synsätt på folkbibliotekets verksamhet för barn ska förstås.

Ett alternativ hade varit att använda idéanalys som en del av teoribygget samt att kombinera det med diskursanalys. Detta har exempelvis Joachim Hansson gjort i sin avhandling *Om bibliotekets ideologiska identitet* (1998) där han kombinerar idékritik, en av inriktningarna inom idéanalys, med diskursteori och undersöker vad som formade bibliotekets ideologiska identitet under tidigt 1900-tal. Båda dessa teorier och metoder är vanliga när man undersöker syn, idéer och tankar om folkbiblioteket (Hedemark 2009; Skot Hansen 2006 m. fl.). Hanson definierar diskurs som ett språkspel vilket innebär att vi pratar om vissa saker på ett visst vis i ett visst sammanhang. Hanson betraktar ideologi som en effekt av hur man använder begrepp inom en viss diskurs (1998, s. 35). I enlighet med diskursteori letar han efter vissa begrepp som återkommer vilka utgör diskursens bas. Ur denna diskurs beskriver han den ideologi som synliggörs och analyserar den ideologikritiskt och jämför den med andra diskurser om folkbibliotek som existerat vid olika tidpunkter (1998, ff s. 35, s. 138, s. 139). Denna teori och metod hade också kunnat vara användbar men eftersom jag reder ut hur olika tankar och idéer parallellt kan existera samt hur folkbiblioteken formar sin verksamhet i praktiken så menar jag att institutionell teori är mer lämpligt eftersom den är ett bra verktyg för att förstå hur institutioner agerar och samspelar med såväl dåtid som nutid och med sitt omgivande samhälle. Dessutom är Junckers autoteliska och instrumentella kulturer en viktig teoretisk utgångspunkt för att kunna utröna syftet med folkbibliotekets verksamhet för barn. I kombination med institutionell teori är dessa effektiva angreppssätt för att svara på uppsatsens frågeställning.

Autotelisk och instrumentell kultur

Begreppen barn som beings eller becoming, barns perspektiv eller barnperspektiv samt barns kultur eller barnkultur har förklarats under tidigare forskning och dessa begrepp är även en del av teorin i det att de ingår de parametrarna som utgör antingen

autotelisk eller instrumentell kultur. För att undvika onödiga upprepningar förklaras dessa inte ingående nu men begreppen återkommer löpande.

Beth Juncker använder begreppet barns bibliotek och det kan innebära skolbibliotek eller barnavdelningen på folkbibliotek. Hon menar dock att det är av yttersta vikt att skilja dessa åt för att stärka deras olika profiler. Kultur som begrepp har olika värden beroende på om det tillhör utbildningssektorn eller kultursektorn där den förstnämnda befolkas av instrumentella kulturer och den senare av autoteliska. Instrumentell kultur kan, som tidigare nämnts, beskrivas som kultur som används som instrument för att uppnå mål medan autotelisk kultur handlar om upplevelse i nuet, som är ett mål i sig (Juncker 2010, s. 243). Autotelisk kultur styrs av lust och intresse medan instrumentell kultur styrs av att uppnå vissa mål som oftast pekar åt framtid och arbetsmarknad (ibid s. 261).

Juncker menar att det behövs andra teorier och modeller än de pedagogiska och psykologiska som vanligen används för att beskriva barnkulturfältet. Vissa förklaringsmodeller kan hämtas från det antropologiska kultur- och kunskapsbegreppet såsom vilka positioner barn praktiserar och talar utifrån och vilka former av logik och etik som ryms. Barns kultur bör tolkas som aktiviteter som är sprungna ur lek och visar sig när barn startar upp aktiviteter på egen hand eller tillsammans med vuxna. Dessa aktiviteter är baserade på lust och intresse och förknippas inte med den kognitiva kunskap som kan uttryckas i ord. Kulturell kunskap kan inte nödvändigtvis uttryckas språkligt. Den egna kulturen är dessutom oftast inte något man talar om utan något man ser utifrån (Juncker 2006, s. 248; Halldén 2010, s. 195).

Poängen i Junckers avhandling är att det inte är möjligt att arbeta med kultur för barn som en helhet, som en utbildningsmässig tradition utan att flera traditioner måste tillämpas; en utbildningsmässig tradition och en konstnärlig tradition som ifrågasätter idéerna och de kvalitetsparametrar som används inom den utbildningsmässiga traditionen. Det system som arbetar med barn är kontrollerat av förmedlare såsom bibliotekariéer, lärare och förskolelärare där alla, enligt Juncker, använder utbildningsmässiga standarder och ifrågasätter de estetiska standarderna (2006, s. 246–247). Det normala (utbildande) och det kulturella paradigmet grundar sig på två olika synsätt på barn, barndom, kultur, konst och kvalitet vilka kontrasterar mot varandra (2006, s. 246–248).

Delaktighet

Sandin kartlägger tre olika teoretikers syn på delaktighet, Howard Gardener (2001) och Roger A Hart (1999) och Harry Shier (2001) samt lägger till resonemang från tidigare nämnda Johansson (2010) och Halldén (2010). Alla ovan nämnda kommer från psykologiska och pedagogiska fält, flera med fokus på barns rätt. Eftersom dessa teorier och perspektiv inte är utformade i en bibliotekskontext plockar Sandin delar av de olika teorierna som hon anser relevanta att placera i ett bibliotekssammanhang och presenterar ett underlag hon menar är relevant att arbeta utifrån vad gäller barns delaktighet i folkbiblioteksverksamhet för barn:

- Det är skillnad på deltagande och delaktighet där deltagande innebär att man tar del av aktiviteterna men att en tydlig maktstruktur mellan barn och vuxna kvarstår.
- Delaktighet innebär aktörskap för både barn och vuxna,
- Delaktighet innebär en reell möjlighet att påverka och göra sin röst hörd,
- Att barns perspektiv ges utrymme och tillvaratas är nödvändigt i delaktighetsprocesser
- För att barn ska anses ha delaktighet i biblioteksverksamheter ska de ha haft möjlighet att påverka innehåll, utformning och syfte.
- Delaktighet är inte något som innehåller eller kan tilldelas, delaktighet är något som utövas, annars avses deltagande. Detta innebär att om det ska gå att hävda att barn varit delaktiga behöver det redovisas vilka uttryck delaktigheten tar (Sandin 2011, s. 196).

För att kunna tala om barns kultur, barns perspektiv och barn som beings är delaktighet fundamentalt. Det blir tydligt när man ställer Sandins definition mot Junckers texter eftersom barns kultur handlar om att utgå från barns processer och att låta deras intresse och tolkning vara utgångspunkten (Juncker 2010, s. 250). Genom detta tas barns intresse på allvar och deras form för praktiskt utförande tillvaratas och påverkar aktiviteter i folkbibliotekets verksamhet.

Antropologiska perspektiv sammantaget med Huizingas lek teori och Bachtins karnevalsteori ges enligt Juncker en teoretisk grundval till att särskilja mellan kultursektorns kultur och utbildningssektorns kultur och i förlängningen en grundval som kan förklara skillnaden mellan barn- och skolbibliotek och ge riktlinjer för deras roller (Juncker 2010, s. 257–260). Juncker har med dessa teorier i ryggen utarbetat en modell där den autoteliska respektive instrumentella kulturen beskrivs utifrån aspekter som grundval, perspektiv, redskap med mera och denna modell används som metod för att analysera de biblioteksverksamheter som utgör uppsatsens empiriska material. Modellen återfinns under metodavsnittet.

Institutionell teori

Institutionell teori används för att kunna förklara vilka faktorer som påverkar folkbibliotek till förändring alternativt till stagnation av värderingar och förhållningssätt. Teorin är fruktbar för att belysa hur ett folkbibliotek hanterar olika strömningar från exempelvis nationell nivå som en nationell biblioteksstrategi såväl som från det omgivande samhället och det egna folkbibliotekets institutionella normer och värderingar. Inledningsvis förklaras vad en organisation respektive institution är, sedan presenteras tongivande institutionella teoretiker och de begrepp inom teorin som är användbara för att angripa materialet i enlighet med uppsatsens syfte och frågeställning.

En organisation kan beskrivas som stommen och institutionen som höljet runtomkring. När en formell organisation utvecklar informella värderingar och normer som ett komplement till de formella brukar man säga att en organisation institutionaliserats eller fått institutionella drag (Christensen & Ivarsson Westerberg 2005, s. 52). Den nyinstitutionella teorin är en vidareutveckling av den institutionella

teorin och tar ett steg ifrån att institutioner bara skulle vara präglade av normer och värderingar. Den nyinstitutionella teorin fokuserar istället på kraften i gemensamma överenskommelser som sällan är uttalade och dessa outtalade överenskommelser menas inte bara ligga i den informella strukturen utan även i den formella. Där den institutionella teorin betonar att ledarskap och regler pressar aktörerna i en riktning given av organisationens värderingar lyfter den nyinstitutionella teorin att den formella strukturen finns till för att skapa legitimitet och inte är en spegling av hur organisationen fungerar (DiMaggio & Powell 1991, s. 11–15). Kann-Christensen lyfter att det finns många likheter mellan nyinstitutionell och institutionell teori och att det inte är helt enkelt att skilja dem åt även om det finns vissa vattendelare. Hon använder både den äldre och den yngre varianten under beteckningen institutionell teori (Kann-Christensen 2009, s. 41, 42) och även Christensen och Ivarsson Westerberg använder sig oftast av en gemensam beteckning och jag ämnar göra likadant. Institutionell teori har använts av flera forskare inom biblioteks- och informationsvetenskap, bland andra Ragnar Audunson (1996), Nanna Kann-Christensen (2009) och Åse Hedemark (2005).

Den institutionella teorin är omfattande och många olika teoretiker har gjort avtryck. Jag använder mig dels av Tom Christensen och Anders Ivarsson Westerberg (2005), Göran Ahrne och Peter Hedström (1999) och Ragnar Audunson (1996) för få en översikt av teoribygget samt för att få en bild av vilka teoretiker som varit tongivande. De som återkommande nämns av dessa, såväl som när jag utfört sökningar på nyinstitutionell och institutionell teori i bland annat LUB-search och LISTA, är James March och Johan Olsen (1989), Paul DiMaggio och Walter Powell (1991) samt John Meyer (1991). Jag har valt ut vissa förklaringsmodeller och begrepp ur den institutionella teorin och de teoretiker jag främst kommer att referera till är ovanstående undantaget Ahrne och Hedström som mest har fungerat som en översikt. Christensen och Ivarsson Westerberg har offentliga organisationer som utgångspunkt, något de själva påpekar som ovanligt, och det gör deras bidrag relevant eftersom folkbiblioteket tillhör den offentliga sektorn och med det har en folkvald ledning och förväntas ta många olika hänsyn vilket jag återkommer till i analysen (2012).

I uppsatsen kommer främst åtta begrepp hämtade från den nyinstitutionella teorin att användas. Dessa förklaras i korthet här och återkommer samt utvecklas under analysen då de appliceras på materialet. De skrivs ut i kursiv för överskådlighet.

Den institutionella teoribildningen införde begreppet *fält* vilket innebär att man undersöker sektioner, fält eller samhället medan dess föregångare uppehöll sig inom en organisation (DiMaggio & Powell 1991, s. 12–13). I denna uppsats är fältbegreppet betydelsefullt eftersom det inte bara är en organisation, ett bibliotek, som ska undersökas utan det är delar av ett större fält– biblioteksorganisationen i stort vilken består av många olika organisationer även om det hålls ihop av vissa komponenter exempelvis bibliotekslagen. Audunson 1996 styrker att folkbiblioteken utgör ett fält och han använder DiMaggios definition av fält vilken innebär en branschspecifik arena vilken utgörs av professionella normer, regler och institutioner som finns utanför den egna organisationen och sammanlänkar den egna organisationen med andra (Audunson 1996, s. 75–77; DiMaggio & Powell 1991, s. 12–13).

Organisationskultur förklaras som de informella normer som succesivt formar organisationen och består av yttre och inre krav vilket skapar en tydlig själ eller kultur. *Inre krav* är informella normer och värderingar som organisationsmedlemmar för med sig in i organisationen vilka kan bestå av olika erfarenheter från deras sociala bakgrund men också informella normer från en viss utbildning eller ett visst yrke. *Yttre krav* innebär oftast krav från den nära omgivningen som man handlar i vilket kan innebära aktörer som man interagerar med eller är beroende av för exempelvis resurser. För folkbibliotekets del kan det handla om Kulturrådet eller KB (Christensen & Ivarsson Westerberg 2005, s. 59–62).

Lämplighetslogik, myt och särkoppling är tre begrepp som hänger samman.

Genom att vara medlemmar i organisationer, exempelvis som bibliotekarie på ett folkbibliotek, så blir vi mottagare av normer, värderingar och regler. Även om såväl folkbibliotekarier som lärare möter unga människor i sitt arbete så kommer olika situationer som uppstår i dessa möten behandlas eller lösas på olika sätt. Förgivettagna regler och föreställningar inom en institution vägleder hur man beter sig i en viss situation. Detta kallas inom den institutionella teorin för lämplighetslogik. Begreppet myt används ofta för att beskriva den socialt konstruerade verkligheten som byggts upp av standarder, värderingar och normer som man inom institutionen anser vara lämpliga (Audunson 1996, s. 19–23; March & Olsen 1989, s. 40–41). Meyer menar att institutionaliserade produkter exempelvis policys eller planer fungerar som mäktiga myter och att de anammas av institutioner på ett ceremoniellt vis. Det blir ett glapp mellan deras formella struktur och det som faktiskt sker i verkligheten. När en ny idé eller reform kan uppfattas som ett hot mot institutionens identitet är det inte ovanligt att man pratar i enlighet med reformen men inte handlar i enlighet med den utan fortsätter med sin kärnverksamhet i den tidigare formen. Det sker en så kallad särkoppling vilket innebär att man anammar ett visst koncept men man låter inte det påverka kärnverksamheten eller den fungerande verksamheten utan man håller dessa på avstånd från varandra, de ligger så att säga på utsidan av organisationen- likt ett skyltfönster (Meyer 1991, s. 41, 57, March & Olsen 1989 s. 41). Att man ändå anammar myterna, på ytan, handlar om att man behöver legitimera sig i förhållande till sin omgivning. Även om utfallet inte når upp till förväntan eller är effektivt fyller de en funktion i att de är tidsenliga och därför ses som självklara att applicera på verksamheten (Christensen & Ivarsson Westerberg 2005, s. 76, 77). En organisation som innehåller institutionella myter menas ha högre legitimitet, större chans att överleva och större mått av framgång än de utan myter (Meyer 1991, s. 61). Biblioteket räknas till en av de institutioner som åtnjuter högt förtroende hos allmänheten (Höglund 2012, s. 251).

Stigberoende innebär att de normer och värderingar som formar en organisation i dess begynnelse kommer att ha stor betydelse för hur dess utveckling ser ut. Det som etableras tidigt kan vara svårt att förändra även om omgivningarna förändras. Det är dessutom inte ovanligt att man aktivt söker sig till hur man tidigare gjort, att det historiska ges förtur (Christensen & Ivarsson Westerberg 2005, s. 63–64). Ett exempel från folkbibliotek kan vara aktiviteten sagostund vilken har en minst 100-årig historia. Hedemark betonar att även om sagostunder utvecklas och förändras så bär de på en tradition där vissa förgivettagna regler och normer kring hur en sagostund bör utformas lever kvar (Borrman & Hedemark 2015, s. 83).

Isomorfi betyder likformning och används vanligen som en beskrivande modell av nyinstitutionalister eftersom de menar att organisationer oftast påverkas mot detta tillstånd. Tvingande isomorfi är ett resultat av både formell och informell påtryckning från andra organisationer av vilka man är beroende på olika sätt. En tvingande isomorfi är exempelvis biblioteksplaner eftersom dessa enligt bibliotekslagen ska upprättas. Men även om biblioteken är tvungna att utforma biblioteksplaner kan innehållet särkopplas från den egentliga verksamheten. Planen fungerar då som en myt eller ett legitimerat recept på hur en verksamhet formellt ska se ut (Meyer 1991, s. 61; Christensen & Ivarsson Westerberg 2005, s. 209)

Metod

Nedan beskrivs vilka metoder jag valt för såväl insamling som analys av material.

Intervju

Kvalitativ metod med semistrukturerade intervjuer har använts för insamling av primärmaterial. Sex stycken barnbibliotekarier på tre olika bibliotek har blivit intervjuade. En intervjuguide upprättades med ett antal frågor utarbetade efter de olika tema som uppsatsens forskningsfrågor berör. Jan Trost rekommenderar att guiden inte bör vara för detaljerad utan att det är bättre att hålla sig till få och stora områden samt att man inte ska formulera dessa i specifika frågor (2010, s. 71.) Göran Ahrne och Ulla Eriksson-Zetterquist menar dock att det kan vara bra att ha en del frågor formulerade i förväg för att inte förlora den röda tråden (2015, s. 44). Tillvägagångssättet blev en kombination. En intervjuguide med större frågeområden upprättades vilka i nästa steg formulerades i frågor som jag sedan ställde med viss variation både i hur de uttrycktes samt i vilken ordningsföljd de ställdes. Möjlighet till variation bekräftas också som en av de kvalitativa intervjuernas fördelar och vinsten kan bli att man kan fånga in fler dimensioner och perspektiv än i en strukturerad intervju med standardiserade frågor. Denna form av intervjuer ger också möjlighet till att ställa följdfrågor när detta är relevant och ger även det möjlighet till att fånga in fler nyanser (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015, s. 38–39; Trost 2010, s. 40–41). Ibland har vissa frågor upprepats under intervjuens gång med viss variation för att ge informanterna utrymme att svara så uttömmande som möjligt, något som rekommenderas för att ge informanten möjlighet att tänka efter en gång till (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015, s. 45). Eftersom syftet är att ringa in barnbibliotekariers syn var kvalitativ intervju det mest lämpliga alternativet och att hålla dessa i semistrukturerad form motiveras av att så många olika synvinklar och perspektiv som möjligt ska kunna fångas (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015, s. 38–39).

Inför intervjuerna mailade jag flera olika bibliotek och beskrev i korthet vad uppsatsens tema rörde. Temat beskrevs inte i detalj eftersom det inte var önskvärt att de förberedde sig utan att svaren blev spontana och speglade hur verksamheten såg ut och vad de förhöll sig till i verkligheten. En för ingående förklaring hade kunnat resultera i att endast bibliotekarier som upplevde sig som pålästa och uppdaterade hade ställt upp och det var inte önskvärt.

Bearbetning och analysverktyg

Intervjuerna spelades in och transkriberades. I analys och resultat används en hel del citat istället för att utsagorna sammanfattas eller skrivs om, detta för att öka transparensen. Det blir på så vis tydligt vad som sagts och hur jag tolkat deras utsagor. Talspråk skiljer sig mycket från skriftspråk vilket gör att meningsbygge och grammatik kan framstå som undermålig, i viss mån har jag tagit bort onödiga ord såsom typ och liksom och ersatt dessa med [...] för att underlätta läsbarhet. När det är fler än ett ord som tagits bort anges detta med [---]. När en informant skrattar markeras det med (skratt).

Inledningsvis var målet att förutsättningslöst angripa materialet, för att inte styra det efter förgivettaganden eller någon på förhand uttänkt modell. Materialet fick styra genom vad bibliotekarierna beskrev, vilken information som var återkommande eller avvikande, vilka mönster som synliggjordes och vad som var intressant utifrån forskningsfrågorna och uppsatsens ämne. Givetvis kan jag inte påstå att jag i mötet med materialet var ett blankt blad eftersom jag hade läst olika teorier och tidigare forskning. Men jag hade inte slutgiltigt bestämt vilka teorier som skulle appliceras förrän materialinsamlingen var avslutad. I nästa skede av analysen sorterades materialet efter instrumentella och autoteliska kulturer med hjälp av Junckers teoretiska beskrivning av dessa, se tabellen nedan.

För att materialet inte skulle tvingas in i tabellen har inget försök att sortera allt utefter den gjorts, detta för att i så stor utsträckning som möjligt undvika att materialet anpassas efter aspekterna. De olika aspekterna och dess innehåll har istället fungerat som ett återkommande jämförelsematerial under analysarbetet.

<i>Aspekter</i>	<i>Autotelisk kultur</i>	<i>Instrumentell kultur</i>
Fält	Estetiskt fält Förmåga att umgås med det estetiskt symboliska i praktiken.	Pedagogiskt och didaktiskt fält Förmåga att analysera, värdera och kritisera kulturella upplevelser.
Drivkraft	Skapa mening och betydelse här och nu.	Utveckling av ämnesmässiga och läroplansbestämda kompetenser.
Perspektiv	Barns perspektiv Barn som beings.	Framtidsperspektiv: arbetskompetenser. Barn som becoming.
Redskap	Expressiva upplevelse och kommunikationsformer: lek, dans, berättarmönster improvisation.	Analytiska uttrycks- och kommunikationsformer.
Kunskapsformer	Sinnliga	Rationella

Argumentationsformer	Expressiv logik och etik: upplevelsen och känslan står i centrum. Exempelvis läsning sker av lust och intresse.	Logik och etik. Exempelvis läsning sker av instrumentellt syfte, för att vi ska bli bättre läsare och på så vis kunna tillgodogöra oss utbildning.
Lärande	Icke mätbart.	Mät och testbart.

(Juncker 2010, s. 261–263)

Förutom att de institutionella perspektiven appliceras på materialet kommer två begrepp från idéanalys att tillämpas vilka används i analysen. Idéanalys är ett massivt teoribygge såväl som en metod vilken undersöker ideologier och dessa kommer inte att användas i sin helhet. Men begreppen manifest och latent är relevanta att använda i denna uppsats därav lånas de. Inom idéanalys benämns de som manifesta och latent ideologier men eftersom jag inte tar idéanalys i anspråk i övrigt och det inte är ideologier som undersöks i en djupare mening så benämner jag dem manifesta och latent nivåer.

Sven Eric Liedman förklarar att den manifesta nivån är den som syns, den som skrivs i planer och dokument och uttalas tydligt formulerat. Den latent nivå är den som finns under ytan, bortom de uttalade och direkt formulerade budskapen. Liedman menar att det som växer sig allra stadigast är de latent idéerna som vilar på föreställningar som vi menar är självklara och sanna utan att ha reflekterat över dem. Dessa latent idéer kan ibland vara förlegade vilket vi upptäcker om vi lyckas härleda och få fram dem i *Ljuset* (1980, s. 72–73, s. 115). Jag kommer att undersöka om autotelisk eller instrumentell kultur gör sig gällande i folkbibliotekets verksamhet för barn. En manifest nivå kan på ett övergripande plan vara om bibliotekarierna uttalar verksamheten som utbildande eller kulturförmedlande, nästa nivå kan vara att undersöka vilka aktiviteter verksamheten beskrivs innehålla och den latent nivå synliggörs först när syftet med verksamheten tydliggörs.

Lånet av begreppen kan motiveras av likheten med den institutionella teorin när det gäller myter och särkoppling. Manifesta nivåer är det som uttrycks när man beskriver innehåll i verksamhet och det som är instiftat i biblioteksplaner och dylika dokument, vilket ibland kan verka som en myt som anammas ceremoniellt. Den latent nivå synliggörs när syftet ska beskrivas och undersökas. De manifesta och latent nivåerna kan vara utsatta för särkoppling.

Urval

Biblioteken där intervjuerna utfördes ligger i tre relativt jämnstora kommuner för att dessa ska kunna gå att jämföra med varandra. Det finns skillnader mellan kommunerna och olika faktorer, såsom politiskt styre, socioekonomiska förhållanden med mera, spelar givetvis roll för biblioteken i en kommun. I *Fakirerna och vi- en studie om bokprat som läsfrämjande insats* betonas hur vanor kring böcker och läsning påverkas av socioekonomisk bakgrund såsom föräldrarnas utbildningsnivå, inkomst och boendemiljö (Schmidt, 2016, s. 17). Även om invånarantalet fick bli den

gemensamma nämnaren vid valet av kommuner är det givetvis viktigt att ha dessa övriga faktorer i åtanke som potentiella skillnader mellan kommunerna och i förlängningen biblioteken. Detta relaterar även till folkbiblioteket som en aktör i sitt omkringsliggande samhälle och hur de formar verksamheten i enlighet med denna vilket Johannison lyfter (2012, s. 307) och även bibliotekarierna under analysen nedan.

Kommunerna går under namnen Januari, Februari, Mars vilket är tidpunkterna då intervjuerna utfördes. De fingerade namnen är med anledning av de forskningsetiska principerna där en av aspekterna innefattar att enskilda individer inte ska kunna identifieras. Därav är det praxis att anonymisera informanterna (Ahrne & Svensson 2015, s. 29). Eftersom det oftast inte jobbar fler än två eller tre barnbibliotekarier i en kommun av den valda storleken blir det minst lika relevant att kommunerna som individerna fingeras. Förutom anonymiteten för informanterna bidrar de fingerade namnen, först och främst på bibliotekarierna, till att skapa en något större distans mellan mig som uppsatsskribent och mitt material. Steinar Kvale och Svend Brinkmann belyser hur distans mellan informant och den som intervjuar fyller ett syfte i att relationen inte ska bli personlig av ett sådant slag att intervjuaren köps av informanten. Det finns nämligen en risk att man identifierar sig med informanten och därför inte kan förhålla sig objektiv. Avsaknad av distans kan påverka såväl intervjusituationen som förhållningssätt till materialet (2009, s. 91). För att inte påverkas för mycket av min uppfattning av hur vi fungerade socialt i mötet före och efter intervjuerna kodade jag bibliotekarierna efter att jag transkriberat för att på så vis kunna förhålla mig mer neutralt till det som verkligen uttrycktes och i så liten grad som möjligt av min uppfattning av personen i fråga. Det är givetvis inte möjligt att göra informanterna anonyma för mig, men en viss distans blir upprättad. För att heller inte behöva censurera sådant som skulle kunna uppfattas som negativt i en chefs ögon, fingeras namn och kommuner för att säkra informanternas anonymitet. Alla transkriberingar finns dock sparade.

Kommunerna

Alla kommunerna har mellan 20 000 och 30 000 invånare. På Januarikommunens stadsbibliotek intervjuades två stycken barnbibliotekarier Jonna och Josefin. Jonna tog sin examen i biblioteks- och informationsvetenskap för ett par år sedan men har jobbat på biblioteket sedan 2008 och Josefin tog sin examen 2005 och har jobbat på Januari stadsbibliotek sedan 2015. På kommun Februaris stadsbibliotek intervjuades Felicia och på en av filialerna intervjuades Fanny. Fanny har arbetat som bibliotekarie sedan 2008 men knappt ett år i Kommun Februari. Felicia har jobbat som bibliotekarie sedan 2006 mestadels som skolbibliotekarie men sedan 2 år tillbaka jobbar på hon på stadsbiblioteket som barnbibliotekarie. På kommun Mars stadsbibliotek intervjuades Maria och Mona. Mona blev färdig med sin bibliotekarieexamen 1986 och har jobbat i Mars kommun sedan 1989 men en stor del av den tiden har hon jobbat på skolbibliotek. Maria fick sin bibliotekarieexamen 2004 och har jobbat på Mars bibliotek med Mona sedan 2006. De har alltså jobbat ca 10 år tillsammans.

Som ovan nämnts valdes tre jämnstora kommuner för att de skulle vara någorlunda jämförbara. Invånarantal säger givetvis inte allt utan andra faktorer gör också kommuner mer eller mindre olika. Kommun Mars är den mest välbärgade kommunen

till inkomst sett men budgeten för kultur i de tre olika kommunerna är snarlik. I den rikaste kommunen, Mars kommun, är antal barnboksutlån något högre än i de två andra kommunerna. I Mars kommun är det moderat majoritet, i Januari kommun socialdemokratisk majoritet och i Februari kommun är det jämnt fördelat mellan socialdemokrater och moderater. Antal utrikesfödda är jämnt fördelat mellan kommunerna.

Två barnbibliotekarier per bibliotek intervjuades förutom i en av kommunerna där det endast fanns en barnbibliotekarie på huvudbiblioteket, därav intervjuades även en på ett av filialbiblioteken. Anledningen att detta bibliotek ändå valdes var svårigheterna att hitta tre jämnstora kommuner där bibliotekarier hade möjlighet att ställa upp på intervju. I den kommun där både huvudbibliotek och filialbibliotek fanns representerat fanns ett nära samarbete mellan dessa två bibliotekarier vilket gör att de kan benämnas som kollegor. Alla bibliotekarierna intervjuades individuellt och anledningen till att två bibliotekarier per bibliotek/kommun intervjuades var för att eventuella meningsskiljaktigheter inom samma arbetsplats skulle kunna synliggöras.

Analys och resultat

I första delen presenteras och analyseras hur bibliotekarierna beskriver sin verksamhet, hur de förhåller sig till styrning och vad som påverkar och inspirerar dem till att utforma verksamheten så som den ser ut. De institutionella teoretiska perspektiven appliceras. Den första delen av analysen utgör till största del den manifesta delen av bibliotekariernas beskrivningar. I den andra delen fokuseras det på de latent beskrivningarna. Inte i den mening att det undersöks vad som sägs mellan raderna utan förflyttningen från manifest till latent nivå sker när bibliotekarierna går från att beskriva vad verksamheten innehåller till syftet med densamma. Detta jämförs med aspekterna fält, drivkraft, perspektiv, redskap, kunskapsformer, argumentationsformer och lärande för att utröna vilken typ av kultursyn barnbibliotekarierna beskriver i förhållande till autotelisk och instrumentell kultur.

Manifest nivå

Hur beskriver barnbibliotekarierna sin verksamhet?

Jag ställde frågor om folkbibliotekets barnverksamhet på en rad olika vis vid flera tillfällen under intervjun för att minska risken att utelämna någon aspekt. Öppningsfrågan gällde vilket uppdrag de har som barnbibliotekarier och senare vad verksamheten absolut inte får vara utan. Maria på Mars bibliotek uttryckte att huvuduppdraget är att ” sprida läslust, sprida läsglädje och att barnen får upp ögonen för böcker”. Alla övriga informanter nämnde också det läsfrämjande arbetet och verksamhet för barn och unga:

Det ska finnas personal här så att när barnet kommer hit och säger att jag vill ha en bok om fotboll så ska vi hitta en bok om fotboll. Kärnverksamheten när barnen kommer hit ska vi finnas här för [---] dem. Mötet med barnen. Det tycker jag är superviktigt. [---]se till att barnen vill komma till biblioteket, att de får upptäcka hur mycket kul det finns på biblioteket och som sagt att det inte bara är att låna böcker utan komma hit och göra andra saker.

(Mona, Mars bibliotek)

Jag skulle väl säga att det läsfrämjande är grunden tänker jag, att det är där det börjar liksom. Sen tolkar jag läsfrämjande extremt vitt. Jag tänker att det kan handla om liksom sagostunder och berättande och filmworkshops [---] man kan vidga begreppet väldigt mycket [---] men sen tänker jag att biblioteket har ju liksom ett uppdrag som mötesplats och som kulturbärare [---] här har vi ju sagt att vi ska ha berättelsen som röd tråd i alla aktiviteter vi gör, och det tolkar vi också ganska vitt. Som idag då när vi har superhjärte och det är ju en jättestory och så har vi då sagostunder och

så har vi filmworkshops som också är väldigt mycket utifrån att dikta upp en historia och en hjälte så [...].

(Felicia, Februari bibliotek)

[...]dels läsinspiration och hjälpa dem i deras läsutveckling och så. Men jag tycker också det känns viktigt att stimulera nyfikenhet och lärande i ett ganska brett perspektiv [---] vi har ju ganska fint faktarum [...] man kan spinna vidare med olika fakta, alltså ha experiment och den biten också.

(Josefin, Januari bibliotek)

När bibliotekarierna berättade vad deras verksamhet för barn innehöll var bredden stor: pyssel, teater, sagostunder, filmvisningar, bokklubbar, skattjakter och olika temadagar där aktiviteterna kretsar kring någon populär sagofigur eller genre. Januari bibliotek har planer på att ytterligare inkludera fler kulturformer såsom dans och andra typer av fysisk aktivitet i sin källarlokal, som de planerar att renovera för ändamålet. Samtliga poängterade att läsfrämjande kan uttryckas på många sätt och att de har en bredd i sitt synsätt. Felicia på Februari bibliotek beskrev att bredden innebär exempelvis film, sagostund och zombietema med en mängd olika skapande aktiviteter inbakade. Både hon och Josefin från Januari bibliotek beskrev att de tänker ”utanför boxen”; det mesta ska vara tillåtet. Fanny från filialbiblioteket i Februari kommun uttryckte dock kritik mot trenden att göra bibliotek till lekplatser vilken hon uppfattar är gällande. Här syns en skillnad mellan Fanny och hennes kollega på huvudbiblioteket. Felicia betonade exempelvis hur de vid ett tillfälle byggt ett rymdskepp som barnen fick leka i, något som hon uttryckte i positiva ordalag. Här blir det manifesta respektive det latent relevant. Liedman uttrycker att det manifesta är det som uttalas och skrivs i planer medan det latent kan vara gamla föreställningar som man inte alltid är medveten om att man har eftersom dessa kan vara förlegade, baserade på tankesätt som man egentligen inte längre stödjer (1980, s. 72–73). I denna uppsats är det latent representerat av syftet med verksamheten. Fanny som inte ville att biblioteket ska vara en lekplats är den enda, vilket syns i den latent analysen, som endast betonar att verksamheten enkom ska handla om lust. Kollegan Felicia som på en manifest nivå kan tänkas vara den som förespråkar lek betonar, när syfte efterfrågas, att lekens egentliga funktion är av instrumentell art. Dessa två nivåerna blir givande att jämföra med varandra eftersom de inte självklart går hand i hand.

Det som beskrevs av samtliga bibliotekarier är att biblioteket ska kännas lustfyllt att besöka, att det inte ska vara pekpinnar och att det ska vara en plats där man bara kan vara.

Jag tänker dels det här med att fokusera på att det inte ska [...] kännas som nåt sånt här krav eller tråkigt eller att man ska lära sig, det ska ju inte vara som en skolgrej. Så här, nu ska ni göra det här för att ni ska lära er det här, jag tycker ju att det viktiga är att fokusera på läsglädje. Jag tänker ju lite så här att man vill öppna upp en värld för dem (skratt) som jag så klart från mitt perspektiv tycker är fantastisk, för jag tycker ju liksom att läsning är ju verkligen att vidga sina vyer och liksom komma i kontakt med andra världar eller andra tankesätt eller sådär.

(Fanny, Februari filialbibliotek).

När jag har mina grupper så poängterar jag det väldigt ofta, att biblioteket är så fiffigt, att kommer du hit så behöver du inte prestera, du behöver inte låna, du behöver inte göra något, du kan bara vara. Det predikar jag för mina barngrupper. Det gör jag faktiskt.

(Mona, Mars bibliotek)

Josefin på Januari bibliotek instämde i citaten ovan ”Vi kan bara leka och ha roligt (skratt)”. Dessa uttalanden speglar den syn som återfinns hos Juncker och den autoteliska kulturen och det finns en relativt stor samstämmighet mellan de olika bibliotekens bibliotekarier så här långt. Samstämmigheten är dock inte större mellan de bibliotekarier som jobbar på samma bibliotek än mellan de olika biblioteken. På vissa områden svarade kollegor på samma bibliotek olika, såsom exemplet Felicia och Fanny, medan det kunde finnas likhet mellan bibliotekarier på olika bibliotek. Likheterna tvärs igenom kommungränser och bibliotek övervägde. Ingen av de olika kollegerna har under hela sin karriär arbetat tillsammans med nuvarande kollega och ingen har heller arbetat på samma folkbibliotek under hela sin yrkesverksamma tid. Förutom de kollegorna som de jobbar närmast har de givetvis fler kollegor på arbetsplatsen och både Josefin på Januari bibliotek och Felicia på Februari bibliotek har ibland upplevt att deras synsätt på verksamheten väckt reaktioner hos andra medarbetare:

Så jag kan stöta på patrull med det tänket faktiskt, det här, jag kan ju också förstå att man vill renodla en verksamhet för att lättare motivera sig och bättra kvaliteten och det som är eventuella vinster där. Men sen så tycker jag att det är väldigt viktigt att jobba brett.

(Josefin, Januari bibliotek)

Josefin belyste betydelsen av att ge och ta kollegor emellan, en av de kollegor som arbetar på barnavdelningen sedan länge har gett en Astrid Lindgren-hylla stort utrymme på barnavdelningen. Detta är något Josefin själv inte förespråkar men eftersom hon själv har idéer som inte alltid framstår som relevanta hos sina kollegor menar hon att man får anpassa sig och ge utrymme för varandras olikheter. Josefin har fått försvara sin DIY-verksamhet (do it yourself) inför vissa kollegor som inte kunnat se kopplingen till biblioteksverksamhet. Felicia på Februari bibliotek berättade att hon i sin arbetsbeskrivning har ett utvecklingsuppdrag. Ibland kan hon ändå uppleva ett visst motstånd från kollegor när hon planerar vissa aktiviteter:

Jag tycker att som sagt, vad som helst som får dem att komma hit är okej med mig, ibland får jag som sagt stängas lite med någon som inte tycker det är så nödvändigt men det har för det mesta gått jättebra tycker jag.

(Felicia, Februari bibliotek)

Detta citat är relaterat till när Felicia hade planerat för Star Wars-tema och någon i personalen tyckte att det inte hade något med berättande att göra, vilket de bestämt att

all verksamhet ska innehålla. Men Felicia lyckades argumentera för att även Star Wars går att relatera till berättande. Felicia nämnde även hur låntagare ibland opponerar sig mot vissa aktiviteter som brer ut sig i bibliotekslokalen, exempelvis när man lånat tidningshörnan för något barnarrangemang, vilket krockar med vissa låntagares uppfattning om vad biblioteket ska vara. Även Mona på Mars bibliotek nämnde att ibland kan vissa låntagare tycka att ljudvolymen är störande men att i de allra flesta fall så responderar allmänheten positivt på deras breda verksamhet.

Jonna på Januari bibliotek nämnde att hon och kollegan Josefin har olika syn på vissa områden:

Och sen är vi, jag är ju mer administratör till sinnet, jag gillar lite med planer. Josefin kommer säkert att säga att vi inte jobbar efter nån plan. Josefin är mer kreativ och kommer på jättebra idéer kring pyssel och idéer på sommarlovsaktiviteter [---] hon är helt otrolig på det där. [---] Vi är väldigt olika personligheter så vi inspirerar varandra tror jag. Josefin inspirerar mig jättemycket, att hon bara försar på, ja men allt är väl möjligt.

(Jonna, Januari bibliotek)

På Mars bibliotek hänvisade kollegorna Maria och Mona oftast till varandra som att de tänkte likadant. Paret i Februari kommun, Felicia och Fanny, jobbar på olika filialer där de har huvudansvar för respektive filial och nämner inte varandras eventuella påverkan alls. Sammanlänkningen mellan olika folkbibliotek blir därav minst lika tydlig som mellan kollegor inom respektive bibliotek vilket visar att fältbegreppet är intressant. Fältbegreppet synliggör nämligen att värderingar, normer och tillvägagångssätt delas mellan olika organisationer inom samma fält. Institutionaliseringsen eller organisationskulturen slutar inte där ett folkbibliotek tar slut utan delas till synes mellan flera (Audunson 1996, s. 28; DiMaggio & Powell 1991, s. 75–77). Likaså är omgivningen en del av fältet som bibliotekarierna också behöver ta hänsyn till, exempelvis hur aktiviteter och arrangemang uppfattas av de låntagare som barnaktiviteterna inte är speciellt avsedda för. Men det syns även individuella skillnader vilket inom den institutionella teorin förklaras av att man präglas av exempelvis tidigare arbetsplatser och utbildning, det kallas för inre krav vilka bidrar till forandet av organisationskulturen (Christensen & Ivarsson Westerberg 2005, s. 60–63). Det finns skillnader mellan när respektive bibliotekarie utbildades och deras bakgrund inom biblioteksområdet och det är ju troligen detsamma med resterande kollegor på arbetsplatsen vilket kan vara en förklaring till att bland annat Josefin och Felicia upplever att de stöter på patrull med viss typ av verksamhet som de försöker föra in.

Vad påverkar bibliotekarierna i hur de utformar sin verksamhet?

När jag ställde frågan om vilka planer, dokument och policys de förhåller sig till i sitt arbete så skrattade Josefin, Mona och Maria medan Fanny och Felicia suckade. Alla utom Jonna uttryckte skepsis mot biblioteksplanerna vilken var den de alla automatiskt nämnde trots att frågan var brett ställd och skulle kunna innefatta vilka typer av planer, policys eller lagar som helst. Kritiken mot biblioteksplanerna är att de oftast är luddiga och att de ser likadana ut överallt: ”Jag tycker alltid det står samma i

alla. Prioritera barn och unga och stöd läsutveckling och tänk på funktionsvariationer och sånt” (Josefin, Januari bibliotek). Alla menade dock att de förhåller sig till biblioteksplanen men den verkar inte utgöra någon inspirationskälla förutom för Jonna som nämnde att Januari bibliotek är den första arbetsplats för henne där planen tas så aktivt i bruk vilket hon tycker känns väldigt tryggt. Här blir individuella skillnader inom samma arbetsplats tydliga, Jonnas och Josefins åsikter om biblioteksplanen går isär.

På Mars bibliotek har de en läsfrämjandeplan vilken de nämnde som positiv eftersom den är så praktiskt tillämpbar och denna plan följer de till punkt och pricka. Mona nämnde att hon och kollegan jobbat så länge tillsammans och därför är så trygga att planer har mindre betydelse:

Vi jobbar ju som vi känner och så testar vi en idé och så fungerar det jättebra men vi gör ju inte det med våra planer och så i bakhuvudet, det kan jag ärligt säga att det gör vi ju inte... Men vi vet ju vad vi jobbar för, det vet vi ju men vi gör ju inte det med tanke på planen. Sen har vi jobbat så pass länge både Maria och jag [...] så vi är ju rätt trygga i det vi gör.

(Mona, Mars bibliotek)

Ovanstående visar på gemensamma uttalade överenskommelser (DiMaggio & Powell 1991, s. 11–15) som så pass självklara att det upplevs att en plan eller strategi är överflödig. Resonemanget tangerar även lämplighetslogiken med de förgivettagande som den innebär (March & Olsen 1989, s. 40–41; Audunson 1996, s. 19–23). Även om Mona och Maria hänvisade till varandra som liktänkande var deras åsikter om syftet bakom verksamheten inte identiska, de tar med andra ord sitt agerande i olika situationer som självklara. Detta aktualiserar de manifesta och latenta nivåerna, hur saker praktiskt ska utföras finns det en stor samstämmighet kring men vad det baseras på, alltså den latenta nivån, är inte lika samstämmig. Precis som Liedman påpekar så är den latenta nivån ofta inte helt tydlig men om den skulle härledas kan den många gånger bestå av föreställningar som vi tar för givet som sanna utan att ha reflekterat över dem och därför inte heller diskuterat dem kollegor emellan (Liedman 1980, s. 72–73, s. 115.)

Februari bibliotek arbetar med en kvalitetsutveckling av barnverksamheten, där de utvecklar delar av biblioteksplanen med målet att göra dessa mer tillämpbara i verksamheten.

Det blir tydligt att de planer som man använder sig av och ser som mest verkningsbara och meningsfulla är de som man själv är med och utformar alternativt om planen är tydlig och praktiskt tillämpbar. När nya biblioteksplaner utformas verkar bibliotekarierna främst undersöka sitt biblioteks tidigare planer och letar efter luckor och brister och utefter det utvecklar den nya planen. På Januari bibliotek där Jonna var positiv till biblioteksplanen nämndes även bibliotekslag och regional kulturplan av henne såväl som av Josefin som något de använder som underlag i utformandet av planen. Trots att de andra biblioteken inte nämnde några nationella eller regionala dokument är det tydligt att bibliotekslagens olika paragrafer har genomslag. Det framkommer hos alla ett tydligt målgruppsfokus med prioriterade grupper vilket är en tydlig spegling av bibliotekslagen: ”Sen så är det bra att bli

påmind liksom att nej nu kör vi på, nu tänker vi kanske inte på tillräckligt mycket på, gör för barn med funktionsvariationer till exempel” (Josefin, Januari bibliotek). Josefin beskrev också hur de diskuterat i sitt team angående hur de ska nå dem som inte är biblioteksanvändare men som är en del av bibliotekets målgrupp. Där lyfte hon exempelvis kommunens barn- och ungdomsfullmäktige som en bra källa till information från såväl användare som icke-användare. Felicia på Februari bibliotek nämnde hur deras kvalitetsarbete är tänkt att ” [---] utveckla verksamheten för vissa målgrupper som fattas på biblioteket”. Maria på Mars bibliotek betonade vikten av att fokusera på mångspråk och litteratur på olika språk och Jonna på Januari bibliotek kritiserade sin egen verksamhet för att de för tillfället inte kan erbjuda sagostund på olika språk vilket hon menade är väldigt viktigt. Följande paragrafer i bibliotekslagen speglas i utsagorna ovan:

8 § Folkbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning, bland annat genom att erbjuda litteratur utifrån deras behov och förutsättningar.

5 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska.

(2013:801)

Även följande citat har aktualiserats av bibliotekarierna:

2 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning.

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.

(2013:801)

Bildning, upplysning och undervisning kan appliceras på all kulturell verksamhet. Lagens formulering ”kulturell verksamhet i övrigt” blir inte tydliggjord i lagtexten. Det ger möjlighet till en fri tolkning av vad verksamheten ska innehålla. I 8 § där det särskilt handlar om barn och ungdomar är det språkutveckling och lässtimulering som betonas. Utifrån ”behov och förutsättningar” kan tolkas på flera olika sätt. I Junckers förståelse av barnbibliotek på fritiden skulle behov innebära allt det hon beskriver som en autotelisk kultur. Behov skulle även kunna tolkas mer utbildningsmässigt, att biblioteket ska stötta upp skolans mål, såsom Juncker beskriver att folkbiblioteket ofta får göra (2010, s. 260). Barns *förutsättningar* pekar snarast mot det didaktiska och utvecklingspsykologiska fältet eller det som Juncker kallar det normala paradigmet. Att anpassning sker utefter det som man anser lämpligt utifrån var barn befinner sig kognitivt för tillfället. Det skulle även gå att göra tolkningen vidare, barns förutsättningar skulle snarare kunna ses som deras förmåga att vara aktiva,

kulturskapande, sensitivt utvecklade och att de behöver forum för att uttrycka sig på fritiden baserat på sin egen lust och kreativitet (Juncker 2006, s. 75).

Demokratiaspekter nämndes av samtliga bibliotekarier och det som allra tydligast framkom som inspiration och utgångspunkt för verksamheten är vilket behov som finns i respektive kommun. Andra inspirationskällor är sociala medier, andra folkbiblioteksverksamheter och kollegor.

Så att man pratar med varandra och frågar runt, hur gör ni? Hur var det? Var det bra eller dåligt liksom [---] dels så är det nätverkande och omvärldsbevakning, och man stjälar idéer från andra och kollar runt liksom. Försöker också ha lite öron i vad tycker barn är kul just nu.

(Felicia, Februari bibliotek)

Många följdfrågor ställdes för att säkerställa att utrymme getts till att kunna nämna dokument och olika politiska nivåer som influenser i deras arbete. Men under bearbetningen av intervjuerna blev det tydligt att det inte var så intressant att fördjupa sig i för hög grad i vad olika planer och dokument på respektive politisk nivå uttrycker eftersom bibliotekarierna inte nämnde dessa i någon större utsträckning och därav synligen inte påverkas av dem i hur de utformar sin verksamhet och vilken kultursyn den speglar. Givetvis blir inte nationella och regionala dokument helt åsidosatta i analysen eftersom spår av påverkan kan finnas utan att man medvetet reflekterar över det. Det blir dock tydligt att biblioteksplaner är utsatta för särkoppling vilket innebär att man anammar ett visst koncept vilket man i detta fall enligt lag är tvungen att göra, men det sker endast på ytan. En biblioteksplan är alltså en tvingande isomorfi och recept på hur ett folkbibliotek bör göra för att vinna förtroende och legitimitet (Meyer 1991, s. 57; Christensen & Ivarsson Westerberg 2005, s. 76). Att biblioteksplaner utformas vagt kan vara ett medvetet val för att lättare kunna särkoppla dem från verksamheten. Så som en bibliotekarie uttryckte det ”allt vi gör går att passa in” (Josefin, Januari bibliotek) vilket såklart underlättas av en otydlighet i formuleringarna. Alla utom Jonna upplevde att det fanns en diskrepans mellan planer och verkligheten. Även bibliotekslagen är vag som ovan nämnt, inte genomgående men i vissa formuleringar, vilket ger utrymme för särkoppling och även godtycklighet i tolkning, ett resonemang som återkommer nedan. Det är vanligt att planer och policys fungerar som just myter vilka anammas på ett ceremoniellt sätt och att det blir ett glapp mellan den formella strukturen, det vill säga innehållet i planen och verkligheten (Meyer 1991, s. 41). Christensen och Ivarsson Westerberg påpekar att det är en vanlig föreställning att offentliga organisationer okomplicerat skulle rätta sig efter direktiv från ledningen men att organisationer har egna värderingar och normer och därav inte nödvändigtvis anpassar sig till riktlinjer. Offentliga organisationer ska istället ses som politiska aktörer i det omkringliggande samhället (Christensen & Ivarsson Westerberg 2005, s. 12–13, s. 22) vilket kopplar till fältbegreppet (Audunson 1996, s. 75–77). Folkbiblioteken behöver dels sin biblioteksplan eftersom det är lagstadgat, dels för att legitimera sig för sin omgivning och olika politiska nivåer, men som de samhällseliga aktörer de är i sin kommun ser de främst till behovet som efterfrågas lokalt. Det blir också en form av legitimering gentemot sina låntagare.

Ett annat exempel legitimering är antagandet av barnkonventionen som svensk lag. Att lagstadga barnkonventionen är ett förslag från regeringen och det blir naturligt att även biblioteken anammar detta vilket syns i de flesta biblioteksplaner. Att hävda att det endast är för att legitimera sig gentemot sin omgivning är inte att säga att folkbiblioteken inte prioriterar barns rätt men att barnkonventionen blir svensk lag bör problematiseras enligt Lena Halldenius, som är forskare i mänskliga rättigheter. Halldenius menar nämligen att svensk lag bättre kräver och skyddar barns rättigheter än vad barnkonventionen gör. En konvention är nämligen en politisk kompromisslösning, utformad så pass vagt att många länder kan anta dess principer. Ju fler länder som antar en konvention desto högre status får den och enligt Halldenius antar denna typ av konventioner närmast en sakral status, som står oemotsagd (Halldenius 2017).

Längre ner återkommer en kort diskussion om biblioteksplaner där barnperspektiv respektive barns perspektiv samt autotelisk och instrumentell kultur diskuteras.

Kultur eller utbildning

För att kunna fånga in vilket område bibliotekarierna upplever sig hemmahörande i och om de påverkas av olika strömningar från ett kulturpolitiskt eller utbildningspolitiskt håll blev frågan om deras tankar kring nationell biblioteksstrategi relevant att ställa och dessa svar tydliggjorde dels var de kände sig hemmahörande med sin verksamhet och dels hur påverkade de upplevde sig av den nationella nivån. Det blev tydligt att den nationella nivån upplevs som avlägsen, dels eftersom fyra av sex bibliotekarier inte tagit del av det som finns att läsa om nationell biblioteksstrategi och inte heller blivit informerade av sin chef om utvecklingen. Huruvida man tagit del av strategin verkar handla antingen om bibliotekschefens engagemang eller om man personligen tycker att det är intressant: ”Så jag tror nog att det är mycket hur man är som person om man intresserar sig för den typ av frågor och så, annars skulle jag inte säga att det påverkar vårt dagliga arbete.” (Fanny, Februari filialbibliotek).

Fem av sex bibliotekarier såg sig som hemmahörande i en kulturfär men de såg inte förflyttningen från Kulturrådet till KB som något som kommer att påverka deras egen verksamhet i någon större utsträckning, vilket vittnar om att de upplever ett avstånd till den nationella nivån. Mona på Mars bibliotek hade inte märkt någon förändring från nationellt håll: ” jag känner inte att det har påverkat hittills [---] tycker jag inte, nej det kan jag inte säga” och hon uttryckte att: ” [---]vi fixar det” på frågan om man kan värja sig mot influenser uppifrån. Hon betonade att de inte var så styrda och att de inte behöver ta någon större notis om en eventuell förändring. Christensen och Ivarsson Westerberg betonar att organisationskulturen blir särskilt tydlig när förändringar kommer på tal särskilt om dessa innebär motsättningar mot de dominerande informella normerna och värderingarna. Då kanske man utåt talar om förändringar, exempelvis formulerar dem i planer utan att tillämpa dem i verkligheten (Christensen & Ivarsson Westerberg 2005, s. 60–61).

På Januari bibliotek hade bibliotekarierna blivit informerade om nationell biblioteksstrategi av sin chef och de uttryckte också tydligast att de upplevde en ny strömning gällande synen på bibliotekets huvudfunktion: ” [---] absolut kan jag se att där finns en krock i det och en strömning som på något sätt vänder tillbaka lite”

(Josefin, Januari bibliotek). Jonna uttryckte att när hon började arbeta på bibliotek 2003 var det en stark betoning på det lärande, folkbiblioteket skulle stötta de högskolestuderande exempelvis, sedan kom kulturhustrenden och nu upplever hon att det lärande kommit i förgrunden igen. Jonnas kollega Josefin menade att hon genom sin chef märkt en förändring från nationellt håll men att hon inte tror att "de skulle våga" upprätta i något dokument att folkbiblioteken ska axla en mer utbildande roll eftersom hon menar att det ju finns ett kommunalt självbestämmande.

Jonna uttryckte en skepsis till KB som huvudaktör eftersom de grupper som skapats i samband med utvecklingen av den nationella biblioteksstrategin först inte räknade in folkbiblioteken: "Alltså KB känns ju inte jättelämpad nu utifrån vad jag hör om de här grupperna [---] det satt ju hårt inne att de har tagit in bibliotekschefer från folkbiblioteksområdet" (Jonna, Januari bibliotek). Felicia på Februari bibliotek kände sig inte alls påverkad utan menade att de som en liten kommun antagligen blir mindre påverkade än en större kommun: "Det är ju både på gott och på ont som sagt. Ibland är det ju väldigt skönt att bara känna nej men vi gör väl som vi vill, det är jätteskönt, det är ingen som lägger sig i. Men samtidigt har man ju inte så mycket muskler heller eller så mycket budget."

Fem av sex bibliotekarier uttryckte att folkbiblioteksverksamheten passar bättre i ett kulturpolitiskt område än ett utbildningspolitiskt medan Mona menade att eftersom hon jobbat den största delen av sin karriär som skolbibliotekarie tycker att den bildande funktionen är viktigast men att det ena ju inte behöver utesluta det andra. Detta aktualiserar återigen begreppet inre krav (Christensen & Ivarsson Westerberg 2005, s. 61). Mona gick sin utbildning tidigare än de andra informanterna vilket skulle kunna påverka hennes syn på bibliotekets funktion men även hennes långa yrkesliv som skolbibliotekarie kan vara en påverkande faktor. Josefin på Januari bibliotek nämner att hon till skillnad från sin chef: "känner mig själv fostrad i en liten anda, tänka brett, tänka kulturhus, tänka ja alla" (Josefin, Januari bibliotek). Josefin tog sin examen nästan 20 år senare än Mona och en annan fostran i olika tankesätt kring biblioteket kan möjligen härledas till det.

Monas svar att det ena inte behöver utesluta det andra går helt tvärsamt mot det som Juncker och Skot-Hansen menar är av yttersta vikt, nämligen att det ena *ska* utesluta det andra och vice versa för att respektive verksamhet ska bli så gynnsam som möjligt. När den autoteliska och den instrumentella kulturen slås ihop förlorar barns fritidskultur sina egna premisser och blir ett instrument för att uppnå skolans mål (Juncker 2006, s. 80; Juncker 2010, s. 266; Skot- Hansen 2006).

Efterfrågan och behovet i kommunen är tydliga påverkansfaktorer för bibliotekarierna snarare än riktlinjer, Maria på Mars bibliotek beskrev det så här:

Det handlar väl inte om att man följer några riktlinjer utan mer om att man följer utvecklingen, det ser ju så olika ut från plats till plats och kommun till kommun, att man anpassar sig, det är kanske egentligen är mycket det som styr tänker jag [...] hur man bygger upp sin verksamhet, vad det finns för behov och önskemål. Jag tror egentligen att det påverkar mer. Vi har ju byggt upp vår verksamhet mycket på det sättet att vi har fått önskemål om olika saker, då har man fixat till det eller vad man säger. Man fångar upp intressen och strömningar och vad folk vill ha. Och att det är väl kanske mer så vi jobbar känns det som än att det är någonting som kommer uppifrån. Tror jag.

(Maria, Mars bibliotek)

Är det böcker som efterfrågas som kanske fått superdåliga recensioner och som är skitlitteratur rent ut sagt så måste vi ju ha det i alla fall för de som kommer och frågar efter det ska kunna hitta det på biblioteket. Och om det har helt skeva könsroller eller vad som helst så tänker jag, vad vet jag vad som är bäst? Det blir på nåt sätt den där expertrollen får man ta ner lite, väldigt mycket får man ta ner den.

(Jonna, Januari bibliotek)

Så till exempel från barn- och ungdomsfullmäktige så pratar de rätt mycket sport [...] och så och där är vi väldigt dåliga på att täcka upp det. [...] man kunde ju bjuda in populära idrottsstjärnor från ystad som kan prata här och då tror jag att det hade varit en helt annan målgrupp som hade kommit så då kunde man ju liksom, så att man provar lite såna saker.

(Josefin, Januari bibliotek)

Fanny på Februari filialbibliotek uttryckte: ”Det kan ju se lite olika ut också tänker jag, beroende på vilket bibliotek man jobbar på och hur ens närområde ser ut.” Johannisson förutspår som tidigare nämnt att folkbiblioteket kommer att utveckla sin verksamhet i samklang med sin omgivning som de alltid har gjort även om folkbiblioteket formellt återgår till den utbildningspolitiska hemvisten (Johannisson 2012, s. 307). Även detta aktualiserar fältbegreppet eftersom påverkansfaktorerna inte bara ligger inom institutionen bibliotek i allmänhet där man styrs av sin politiska ledning utan de är politiska aktörer i det omkringliggande samhället och påverkas av detta, samhället är med andra ord en del av fältet (Christensen & Ivarsson Westerberg 2005, s. 22). Institutioner inom den offentliga sektorn benämns som multifunktionella organisationer eftersom det är så många olika hänsyn som ska tas bland annat den politiska styrningen, representation och deltagande från olika omgivande parter som är berörda samt lyhörddhet för användarnas intresse. En offentlig organisation ska även bedriva öppenhet, likabehandling och vara kostnadseffektiva. Christensen och Ivarsson Westerberg menar att dessa organisationer också öppnar för godtycklighet, flexibilitet och inflytande hos de anställda. Detta ger också godtycklighet och frihet att värdera vilka hänsyn som ska prioriteras och därmed också inflytande och maktutövning för de som jobbar i offentlig sektor (Christensen & Ivarsson Westerberg 2005, s. 17–18). Godtycklighet och frihet att värdera vilka hänsyn som ska prioriteras är genomgående tydligt hos bibliotekarierna, men där finns tydliga gemensamma nämnare av vilka hänsyn som aldrig får stryka på foten vilka är den demokratiska utjämnande funktionen med bland annat läsfrämjande och likabehandling.

Ett ytterligare frågeområde under intervjuerna gällde barnbibliotekariernas tankar om folk- och skolbibliotek och om dessa verksamheter är olika. Denna fråga var formulerad för att ge ytterligare möjlighet för dem att uttrycka folkbiblioteksverksamhetens roll. Alla menar att det är viktigt att betona att det är olika verksamheter men Josefin menar att det inte är verklighetsförankrat att tro att elever/barn ska förstå skillnaden. Dessutom svarade hon följande på vad hennes uppdrag som barnbibliotekarie absolut inte får vara utan: ”Den måste absolut innehålla verksamhet för barn och unga. Alltså att man jobbar mot skolan men också mot barn på fritiden.” Här sammankopplade Josefin skola och folkbibliotek trots att

hon tidigare påpekat att det är olika verksamheter och lite senare under intervjun tydliggjordes det ytterligare:

Sen har man ju alltid en massa icke-läsare och föräldrar som drar hit sina truliga tonåringar och allt möjligt [...] där föräldrarna tycker att de ska läsa och då ställs det ju lite högre krav på ens profession, att man lyckas hitta nån väg in men...

Josefin fick en följdfråga om huruvida det verkligen är deras uppgift och svarar:

Ja, det tycker jag. Nu jobbade jag på min förra arbetsplats på en högstadieskola [...] så där var det liksom min vardag att möta de här ungdomarna som hatade att läsa och vända om dem. Det är ju en stor seger när man väl lyckas med det, det är ju en av de bästa grejerna i jobbet skulle jag vilja säga [...] men det är väl att visa på att det finns oavsett liksom typ av barn eller intresse eller, det går att hitta ingång till alla (...) är jag ganska övertygad om.

(Josefin, Januari bibliotek)

Även hos Mona på Mars bibliotek syns en viss ambivalens när hon får frågan om det finns en poäng med att särskilja folkbibliotek från skolbibliotek:

Ja, det är något lite mer, lite annorlunda. Jag ska berätta hur vi har det i Mars kommun och som jag tycker är jättebra, att våra skolbibliotekarier är anställda av folkbiblioteket och har tjänstgöring på folkbiblioteket en kväll i veckan. Det är en jättebra lösning. För då har du eleverna och då kan du säga till dem: kom på tisdagskväll för då jobbar jag på stora bibblan så hjälper jag dig där. Så då går de till folkbiblioteket och då vinner folkbiblioteket på det liksom. Ja, så det tycker jag är en väldigt bra lösning.

(Mona, Mars bibliotek)

En ambivalens blev tydlig eftersom hon lite längre fram i intervjun sa: [...] när jag har mina grupper så poängterar jag det väldigt ofta, att biblioteket är så fuffigt, att kommer du hit så behöver du inte prestera, du behöver inte låna, du behöver inte göra något, du kan bara vara. Det predikar jag för mina barngrupper. Det gör jag faktiskt.” Givetvis är det baserat på frivillighet att eleverna kan komma till folkbiblioteket och få hjälp av sin skolbibliotekarie men skillnaden mellan dessa två bibliotek blir otydlig.

Även om alla påpekade det lustfyllda så märks det att bibliotekarierna är präglade av en verklighet där de inte kan tänka bort skolfrågorna eftersom vissa skolor saknar skolbibliotek:

[...] vi har ju lite olika uppdrag, om man ska hårdra det, [...] skolbiblioteket har ju egentligen mer ansvar för elevernas liksom skoltid och [...] det pedagogiska arbetet med lärarna, medan vi har mer barnens fritid. [...] många skolor kanske inte ens har skolbibliotekarier och då kanske man får en annan roll som folkbibliotek för då kanske lärarna aktivt vänder sig till folkbiblioteket.

(Fanny, Februari filialbibliotek)

Detta återknyter också till att folkbiblioteket utvecklas i samspel med sin omgivning, om det i en kommun saknas skolbibliotek formar man verksamheten så att den kan täcka upp för den bristen. Dessutom vittnas det om en viss ambivalens i vad som faktiskt är ens uppdrag. Å ena sidan menar alla att det är en skillnad och att den mer eller mindre bör betonas men samtidigt blir det tydligt vid följdfrågor att uppgifterna och ansvarsområdena hos skolbibliotek och folkbibliotek ofta flätas samman. Återigen syns den godtycklighet och frihet att värdera huvudprioritet som Christensen och Ivarsson Westerberg påtalar (2005, s. 17–18).

Brist på en gemensam syn bibliotekarier och lärare emellan synliggörs också:

[---] men jag kan ju, eftersom jag jobbar ganska mycket med skolan så kan jag känna att där behöver vi ibland vara tydligare [---] känner jag att vi har lite olika syn. För att jag tycker ibland kan det vara den här man ska lära sig läsa, det ska vara fokus på vilka lix det är [---]. Legimus kanske man inte bara har för att lyssna. Vissa barn kommer ju: jag måste följa med i texten! Ja, det kan man ju göra men ibland kanske du får lyssna på någon jättetjock bok utan att följa med i texten bara för att det är roligt. Det är ju den aspekten också och där är vi ju inte alltid samsynskade tror jag [---].

(Jonna, Januari bibliotek)

I citatet ovan lyfter Jonna aspekten av lustläsning och hur folkbiblioteket bör förespråka lust framför ständig inläsning. Här finns en likhet hos Maria från Mars bibliotek:

Det kväver ju litegrann lusten när någon säger att: nej den (...) får du inte låna för den är för tjock, om de då hittat en bok som de är jättesugna att läsa och så säger fröken att den får du inte läsa, det tycker ju inte jag är rätt. Samtidigt visst, fröken har ju bättre koll på vad de klarar att läsa och det har ju inte vi [---]. Det kan jag tycka är så himla tråkigt för har de valt böcker som de själv vill läsa så ska man låta dem göra det, inom rimliga gränser såklart [---] men det får man nog inte alltid inom skolan.

(Maria, Mars bibliotek)

Maria betonar starkt i citatet ovan barnets rätt till lust, val och nyfikenhet vilket Juncker återkommande lyfter som premisser för en autotelisk kultur. I citatet med Josefins utsaga blir det tydligt att hennes tidigare arbetsplats på ett skolbibliotek präglar hennes tankar om uppdraget, så kallade inre krav vilka man för med sig in i en organisation (Christensen & Ivarsson Westerberg 2005, s. 59–62).

En ambivalens i vad uppdraget för en folkbibliotekarie egentligen består av är tydlig hos samtliga informanter. Synen på det egna uppdraget framstår som splittrad och ibland något motsägelsefull. Sandin synliggör bristen på en tydlig formulering av vad barnbibliotekarierollen innebär. Hon menar att många förgivettagande görs men att dessa inte är tydligt formulerade. I takt med nya omvärldsförändringar, såsom förändrade medievanor, tror hon att rollen är under förhandling. Sandin efterlyser en diskussion om etablerade sanningar, om verksamheternas syfte och den egna rollen. Detta är nödvändigt för att kunna utveckla metoder i verksamheten (Sandin 2011, s. 237–238). Detta återkopplar till det tidigare resonemanget om Mona och Maria som

hänvisar till varandra som att de tänker likadant vilket egentligen bara stämmer på ett manifest plan. De förgivettagna sanningarna som är en del av lämplighetslogiken inom organisationer blir tydliga, de tas inte upp till diskussion såsom Sandin föreslår utan antas vara självklara.

I möte med Junckers avhandling och texter om instrumentella och autoteliska kulturer inom det barnkulturella fältet synliggjordes teorier och verktyg som tydligare kan ringa in vilken typ av funktion barnverksamheten på folkbibliotek är tänkt att fylla från barnbibliotekariernas perspektiv, vilket utvecklas under nästa rubrik.

Så här långt kan det konstateras att kulturområdet är var majoriteten av de intervjuade bibliotekarierna anser sin verksamhet vara hemmahörande, på en manifest nivå. Eftersom detta inte säger särskilt mycket tas analysen nu vidare till den latent nivå vilken vill synliggöra vad som är syfte med verksamheten. Ett tydliggörande av syfte bör kunna beskriva om verksamheten antar ett autoteliskt eller ett instrumentellt syfte och följaktligen om den i enlighet med Junckers perspektiv hör hemma i kultur- eller utbildningssektor.

Analys Latent nivå

Efter att bibliotekarierna hade beskrivit vad de ansåg var viktigast med sin verksamhet så fick de frågan om varför detta var viktigt, vad dessa aktiviteter har för funktion. Detta för analysen mot en latent nivå eftersom syfte synliggörs. Även om alla betonade lust och fritid som viktigt och grunden i folkbibliotekets verksamhet tydliggörs det att lust kan falla inom ramarna för såväl ett instrumentellt som ett autoteliskt synsätt beroende på om lusten får vara autonom eller om den är ett medel mot ett mål.

Verksamhetens syfte

Det som sammanlänkar alla bibliotekarierna är deras syn på den demokratiska funktionen med folkbiblioteket. Alla barns rätt till att bli inkluderade, att få lika tillgång till böcker och andra resurser och tillgång till vuxna människor som är närvarande och engagerade. Flera uttrycker att folkbiblioteket ska få vara en plats där man bara kan vara, utan krav.

Just för tillfället kanske man inte är en läsare, om man är i 14-års åldern och jättetrött på skolan. Då kanske man behöver få vara här och sitta och mysa i en kudde och skolka och vi kanske inte behöver lägga oss i det om det är så, för det är inte vårt uppdrag.

(Jonna, Januari bibliotek)

Vid frågan på vad syftet är med folkbiblioteksverksamheten för barn uttrycker Felicia på Februari bibliotek: ”Syftet i slutändan är väl att bredda och sprida läs...alltså att hjälpa barn med sin läsförståelse.” Ett instrumentellt syfte syns också i följande citat:

Alltså läsandet behöver man ju, man behöver det ju hela livet [---] om man inte når barnen där så är det väldigt stor risk att det blir ett utanförskap. Att man inte klarar av sina studier på bästa sätt

och inte högre utbildning, man får dåligt självförtroende. På nåt sätt alltså ett inkluderande i samhället att man måste ha med sig läsningen.

(Jonna, Januari bibliotek)

Mitt uppdrag (skratt) alltså ja jag ser det som att på nåt sätt sprida budskapet med läsning, hur viktigt det är med läsning, hur viktigt det är med böcker [---] är så viktigt att man är duktig i läsning, nu blir det lite tråkigt men det här med att kunna läsa rent tekniskt det en så viktig grej för att kunna klara sig i livet. [---] läsningen är på något sätt så central för alla för att kunna liksom lyckas i livet [---] kunna ta till sig information.

(Maria, Mars bibliotek)

Jo, för jag har jobbat som skolbibliotekarie innan i många, många, många år och jag ser ju alltså det blir tuffare och tuffare idag [---] det finns ju inte de här enklare jobben och mycket bygger på att du läser vidare och då behöver du en grund att stå på, du måste kunna läsa ja, du måste kunna tänka på vad du läser och tolka vad du läser.

(Mona, Mars bibliotek)

Läsfrämjande verksamhet hänger tydligtvis ihop med demokratitanken, alla bibliotekarierna nämner vikten av läsning för att kunna ta en likvärdig del i samhället. Det är svårt att invända mot den drivkraften hos bibliotekarierna. Juncker menar dock att barn har rätt till både instrumentell och autotelisk kultur och när folk- och skolbibliotek inte särskiljer sina verksamheter blir barnet endast ett lärande subjekt. Barndomen blir upplysningstid och barn ses som becoming. Juncker menar att folkbiblioteket inte ska kvalificera framtiden och arbetsmarknaden utan att det är skolbibliotekets uppgift. Att applicera aspekterna som beskriver instrumentell kultur och autotelisk kultur blir hjälpsamt för att förstå syftet med aktiviteterna. Eftersom det idag är kreativitet och innovation som efterfrågas på arbetsmarknaden är det en risk att aktiviteter som tidigare setts som rekreation och av frivillig karaktär antagit ett instrumentellt syfte, att utvecklas kreativt gör ett barn till en god medborgare efter dagens arbetsmarknads mått mätt (Juncker 2010, s. 264). Men genom att applicera aspekterna, särskilt drivkraft, perspektiv, argumentationsformer och lärande blir det tydligt om verksamheten kvalificerar nuet eller framtiden och arbetsmarknaden. Aspekterna redskap och kunskapsformer kan vara något mer svårbedömda när det kommer till nytta för framtiden eftersom även de autoteliska, det vill säga sinnlighet och expressiva upplevelser, kan tänkas vara användbart och nyttigt i en framtida arbetsmarknad.

Alla bibliotekarierna betonar även lust, det är tydligt att alla har ett läsintresse som de vill dela med sig av till barnen:

Sen tror ju jag att den här fördjupade läsningen som inte bara är en läsavkodning då, som kanske skolan fokuserar på mycket. Det finns ju en annan typ av läsning också, där man läser för [...] sitt nöjes skull och som ett sätt att gå in i andra människors psyken på något sätt som ju också är givande och gör oss till empatiska människor och sånt så [---].

(Jonna, Januari bibliotek)

En av Kulturrådets definitioner av vad läsfrämjande arbete kan bidra med är att ”ge fler möjlighet till en konstnärlig upplevelse genom litteratur” (Andersson 2015, s. 11). Fanny på Februaribibliotekets filial uttryckte: ”Jag tänker ju mer som att det är en liten skattkista, man vill att de ska öppna och hitta allt det fantastiska.” Fanny har även hon med sig vikten av läsning för att kunna klara sig i livet men hennes fokus på folkbibliotekets uppdrag som primärt lustbetonat är hon ensam om bland de totalt sex bibliotekarierna. Det blir med andra ord tydligt hos fem av sex bibliotekarier att det främsta syftet är att läsningen är viktig inte bara som upplevelse utan som verktyg för att ta sig fram i livet.

Det blir tydligt hos flera bibliotekarier att de lustfyllda aktiviteterna närmast fungerar som en inkörsport till bibliotekets egentliga syfte, nämligen läsning och böcker. Flera stycken talar i termer av att ”[...] locka in dem, att överhuvudtaget få dem att tycka att det verkar spännande med böcker och läsning [...] och då tänker jag att då är alla tricks tillåtna” (Felicia, Februari bibliotek). De lustfyllda aktiviteterna beskrivs som värdefulla men främst som ett instrument för att få barnen att bli biblioteksanvändare och läsare. De verkar närmast inte tycka att vissa aktiviteter de erbjuder egentligen är kopplade till biblioteksverksamhet:

Så det ser jag ju också som mitt uppdrag, att ha aktiviteter som lockar hit barnen och det är också ett sätt för dem att få upp, vi har [...] vissa saker som kanske inte alls (...) egentligen har någon anknytning till bibliotek och böcker just men det är också ett sätt för dem att få upp ögonen för biblioteket som någon slags, vad ska man säga, en mötesplats, en kulturell mötesplats. (...) jag tror att när man väl får hit dem så att säga så upptäcker de biblioteket [...] att ja vi har ju till exempel bio som kanske inte alltid är så biblioteksrelaterat [...] nu under lovet så hade vi en programmeringskurs till exempel och det är också ett sätt att få hit barnen, erbjuda dem någonting.

(Maria, Mars bibliotek)

I Borrmans och Hedemarks studie syns också att många av de intervjuade bibliotekarierna använder verksamhet, i detta fall sagostund, som ett verktyg för att få barnen att bli biblioteksanvändare (2015, s. 12, s. 21). Mona på Mars bibliotek reflekterar också över hur viss verksamhet kan upplevas som apart från gängse biblioteksverksamhet: ” [...] så ibland kan jag tänka: är jag bibliotekarie eller vad är jag när jag springer runt här med min gamla målvaktströja och pannband (skratt)? Men barnen älskar det.” På de undersökta biblioteken i Januari, Februari och Mars kommun beskrivs i flera fall aktiviteterna som uppskattas av barn närmast som lockbete för att i nästa steg kunna fokusera på det egentliga uppdraget, läsningen (Felicia, Josefin, Mona, Maria). Eller snarare verkar alla bibliotekarierna tycka att lustläsning och lustfyllda upplevelser är viktiga men att de behöver ursäktas i viss mån och påpeka att lusten ska fylla en funktion som ger ett mervärde:

Visst gör vi en massa trams...men vi försöker koppla tramset till ett sammanhang [...]. Jag är nog ganska skamlös i det där faktiskt, jag kör lite det som jag tror kommer funka, vilket har varit Harry Potter och Star Wars och zombies [...]. [...] vi försöker att bygga ihop så att det ska finnas både tanke och lust samtidigt.

(Felicia, Februari bibliotek)

Jonna nämnde att de på Januari bibliotek haft en sminkkurs efter önskemål. Hon förklarade att man kanske inte tycker att detta passar verksamheten men lägger till att de ju faktiskt har faktaböcker på det ämnet så en viss koppling finns. Josefin på samma bibliotek återkom flertalet gånger till vikten av att tänka brett men hon använde instrumentella syften till varför viss bred verksamhet är motiverad. Hon inflikar exempelvis att hon alltid försöker lyfta fram aktuella böcker under DIY-träffarna samt att det ofta uppstår spontana chanser till boktipsande och bokprat. Hon exemplifierade: ”nån farmor som var med och sa: nu ska jag ha mina barnbarn på lovet och behöver någon högläsningsbok [---]. [---] ett annat sätt att mötas än i infodisken.”

Att bibliotekarierna behöver ursäkta lekfull verksamhet kan hänga ihop med status på olika verksamheter samt brist på teoribygge. Informationsförmedling och informationsteknik menar Borrman och Hedemark har en högre status och är mer välbeforskat än vad en verksamhet som sagostund är. Eftersom exempelvis informationsteknik är mer välbeforskat finns fler teoretiska begrepp vilket underlättar att beskriva ett mer preciserat syfte med denna verksamhet. För att beskriva sagostunder används ofta mångtydiga ord såsom magi och lek utan vidare precision. Ett teoretiskt språkbruk rörande sagostundsverksamhet samt metoder för utförande efterfrågas (2015, 22). Detta relaterar också till uppfattning om det estetiska fältet. Juncker menar att redan för 400 år sedan uppfattades det estetiska som något meningslöst eftersom det inte kunde begreppsliggöras och det estetiska har fortsatt saknat empirisk och vetenskaplig förankring inom de områden som ägnat sig åt kulturförmedling. Det estetiska har dessutom ställts i motsats till det rationella och vetenskapliga (Juncker 2006, s. 127, s. 248). Juncker menar att det normala paradigmet har fortsatt argumenterat övertygande för sin sak medan det kulturella paradigmet saknat argument, både vetenskapliga och professionella. Detta menar Juncker är en anledning till att den autoteliska kulturen har fått stå tillbaka (Juncker 2006 s. 243–244).

Det blir också tydligt när bibliotekarierna beskriver den lustfyllda verksamheten att det är de själva som tolkar och värderar aktiviteterna. Att barnen får utrymme att tolka och värdera aktiviteterna är viktiga perspektiv för att kunna tala om barns kultur (Juncker 2010, s. 250; Rönnberg 2014, s. 118). Därav är det barnkultur snarare än barns kultur som aktualiseras. Till viss del verkar barnen få delta i skapandet av aktiviteterna eftersom bibliotekarierna utformar verksamhet efter vad de upplever som populärt alternativt fått direkta önskemål om från barnen. Dock verkar det gärna kryddas med något element av så kallad nytta. Att bibliotekarierna betraktar och tolkar lustbetonad verksamhet som mindre betydelsefull om den inte har instrumentellt inslag visar att man inte utgår från barns processer och/eller tillskriver dessa den vikt som exempelvis Juncker och Rönnberg gör. Barns kultur ska enligt dem tolkas som aktiviteter som är sprungna ur lek och styrs av lust och intresse (Juncker 2010 s. 260–261; Rönnberg 2014, s. 118). Om man sätter Mouritsens tre kulturtyper mot materialet är det främst kultur för barn och kultur med barn som aktualiseras. Kultur av barn är mer problematiskt. Det beror på hur man tolkar detta. Enligt Juncker är det inte kultur av barn eftersom aktiviteterna till största delen är sprungna ur vuxnas idéer och inte ur barns processer, det finns dock vissa undantag såsom inslag av fritt skapande. Mouritsen menar att det är kultur av barn om de får ta

kulturen i eget bruk och är delaktiga (1996, s. 10–11). Juncker håller med men menar att kultur av barn ofta missuppfattas och reduceras till att barn skapat något exempelvis en bildutställning eller en teaterföreställning men att det fortsatt är vuxnas idéer som ligger till grund (Juncker 2010, s. 247). Eget bruk bör vara att de är delaktiga men eftersom även delaktighet kan tolkas på olika sätt blir det tydligt att man behöver en gemensam referensram för vad delaktighet är. I denna uppsats används Sandins modell kombinerat med Junckers beskrivningar. Detta återkommer under delaktighet en bit längre ner i analysen.

För att återgå till de lustfyllda aktiviteternas betydelse för att få barnen intresserade av böcker och läsning så uttryckte även Palmgren tidigt 1900-tal: ”men äfven andra medel användas för att draga barnens intresse till biblioteket.” De exempel hon lyfter här är sagoberättande, högläsning, illustrationer på omslag och i böckerna samt läsecirklar (Munch-Petersen 1909, s. 102). Palmgren beskriver hur sagostunderna i USA tydligt visade på att såväl utlåning som läsning av så kallad bättre litteratur ökade. Hon berättade även om illustrerade bilder som blir en lustfylld ingång till att vilja lära sig mer och locka barnen till biblioteket (ibid. s. 105–106). Felicia på Februari bibliotek beskriver vissa kreativa aktiviteter som något man gör för att lära känna barnen och bidra till att de får en positiv upplevelse av biblioteket, för att i nästa steg kunna bli bättre på att rekommendera en passande bok. Hon jämför med skolbibliotekarier som känner barnen bättre och därför vet vad som passar just ett visst barn: ”då behöver man kanske inte bygga ljussablar lika mycket, man har en relation ändå.”

Flera uttrycker en lättnad över att de inte har samma uppdrag som skolan utan att de får lov att fokusera på intresse, lust och lek (Felicia, Josefin, Mona). Dessa tre uttryckte dock alla ett instrumentellt syfte med läsning och verksamhet vilket tyder på skillnader mellan manifest och latent nivå. Det vill säga att man kan ha anammat nya synsätt vilka man utåt talar om som viktiga men att man är präglad av den latent synen som bygger på historiska föreställningar om ens uppgift (Liedman 1980, s. 115; Meyer 1991, s. 41, s. 57). Detta syns även i Borrmans och Hedemarks studie, särskilt i två passager, där observationer från sagostunder återges. Det beskrivs hur barn generellt uppskattar bilder och rekvisita under sagostunder och att detta inte alltid tas till tillvara utan att vuxna uppmanar barnen att fokusera på texten och berättelsen (2015, s. 80–81). Argumenten hade kunnat präglas av barns egna tolknings- och praxisgemenskaper som är viktiga att vårda enligt Juncker (2010, s. 250). Men istället är det ett instrumentellt argument som används, nämligen att det är viktigt att barn får uttrycka sig i bild då det kan verka gynnande i skrivutvecklingen (Borrmann & Hedemark 2015, s. 80–81). Ett annat exempel från samma skrift är en sagostund där fokus beskrivs ligga på leken och rörelsen och inte på att barnen i första hand ska utveckla sin kunskap om berättelsens olika tolkningsmöjligheter. Här blir det också motsägelsefullt eftersom det nyss påpekats hur viktigt barns perspektiv och barns intresse och lust är men när leken släpps fri kritiserar bristen på instrumentellt syfte (ibid. s. 82). Detta visar på tendenser av stigberoende, att normer och värderingar som instiftats tidigt präglar trots att man förespråkar förändring, detta verkar till synes gälla både inom professionen som inom den biblioteks och informationsvetenskapliga forskningen (Christensen & Ivarsson Westerberg 2005, s. 63–64).

Barns perspektiv/ delaktighet

Alla utom Mona var relativt bekanta med begreppen barnperspektiv och barns perspektiv samt delaktighet. Mona som var mindre bekant uttryckte att ”när man jobbar i det tänker man inte riktigt på varför man gör det” och förklarade vidare att hon mer av vana än av direktiv utgår från vad barnen är intresserade av eftersom det enligt henne är en självklarhet. Här skulle även organisationskulturen och lämplighetslogiken kunna aktualiseras, att nya begrepp går en förbi eftersom man följer den linje man alltid följt inom den egna organisationen samt att eventuella förändringar formas till att passa ens kärnvärderingar och kärnverksamhet (March & Olsen 1989, s. 40–41; Christensen & Ivarsson Westerberg 2005, s. 59). Resterande bibliotekarier uttryckte att eftersom de är mindre bibliotek är det svårt att få till de resurser som krävs för att delaktighet ska fungera fullt ut (Fanny, Felicia, Maria, Josefin, Jonna).

På Februari kommuns filialbibliotek nämner Fanny att de ska få mer-öppet för barn och berättar hur deras tankegångar går kring hur de ska göra biblioteket tillgängligt för barn för att de ska kunna hitta och söka på egen hand. Johansson beskriver hur biblioteksrummet och dess utformning har betydelse för barns delaktighet och empowerment och det som bland annat nämns är hur böckerna organiseras och presenteras vilket med fördel ska stämma överens med barns logik (Johansson, 2010, s. 42). Det var tydligt på alla biblioteken att barnavdelningens fysiska utformning tagits i beaktande. Dels hade barnavdelningen i två av fallen hälften eller mer av bibliotekets totala yta och på alla utom Februarikommunens huvudbibliotek var barnavdelningen nyligen renoverad. Johansson lyfter hur estetiska och taktila inslag är viktiga för att biblioteksrummet ska kunna upplevas med alla sinnen (2010, s. 43). Dessa tankegångar syntes också på alla biblioteken; färg och form och material på möbler och sittplatser blev föremål för målade beskrivningar av bibliotekarierna. Vid besök på dessa barnavdelningar var det tydligt att de fått väl tilltagna resurser när barnavdelningen skulle utformas. Josefin på Januari bibliotek beskriver att barnfokuset utvecklats sedan hon började arbeta som bibliotekarie 2004 på Malmö stadsbibliotek: ”Då var ju barnavdelningen ganska liten [---] men nu är ju liksom barnavdelningen jättestor och mycket [...] anställda och sådär. Från att vara undantag så tycker jag mer liksom att det är lite kronan på verket.” På alla biblioteken finns dessutom flera olika utrymmen för barn att vistas i för att tillfredsställa olika behov exempelvis läshörnor, lekutrymme och plats för att kunna skapa vilket vittnar om ett tydligt barnperspektiv. Barns perspektiv är inte aktualiserat eftersom det utformats efter vuxna, förvisso med barns bästa i tankarna men barn har inte varit delaktiga i processen. Vikten av att anpassa utrymmet efter barn syntes även på Palmgrens tid, hon beskriver hur hyllorna, bord och stolar ska vara anpassade efter barnen (1909, s. 98).

Sandin har utformat aspekter som beskriver vad barns delaktighet innebär utifrån de olika teoretikerna och med hänsyn till en bibliotekskontext, som nämndes under teoriavsnittet (2011, s. 96). På Februari filialbibliotek som skulle införa mer-öppet för barn samt dess tillhörande huvudbibliotek uttrycktes dock att man önskade mer resurser för att i större utsträckning kunna arbeta med barns delaktighet. I nuläget försöker de samla in barns tankar och åsikter genom att vara lyhörda, ställa fram klotterplank där barnen kan skriva önskemål samt ge utrymme i sommarbokshäfte där de kan trycka till. På Januari bibliotek berättade bibliotekarierna att det i deras

kommun finns barn- och ungdomsfullmäktige och att de har ställt frågan till dem vad de önskar av biblioteket. Deras önskemål använder de som underlag för planering av nya aktiviteter, bland annat har sport efterfrågats och biblioteket planerar att bygga om källaren för att där kunna erbjuda fysiska aktiviteter. Vidare beskriver hon en av deras aktiviteter som de kallar ”bokslukarklubb” där de läser och tipsar om böcker. De är noga med att utgå från barnen och att inte kräva någonting av dem och hon säger: ”vill de hellre busa runt på golvet så får de ju göra det, även om vi såklart får styra upp lite.” (Jonna, Januari bibliotek). Josefin uttrycker också kring bokslukarklubben att: ”det är mycket med de här olika barnboksserierna och de här världarna och det är roligt att få spinna vidare på det och att de får känna att det är dem som är experter där på nåt sätt.” Här syns till allra största delen barns perspektiv och delaktighet, att de får agera efter lust och intresse i stunden (Juncker 2010, s. 261). På Mars bibliotek beklagade de först att de inte jobbade så mycket med barns delaktighet men det framkom under intervjuens gång att de i arbetet ofta tänkte på att vara lyhörda inför barnens önskemål samt att Mona tidigt under intervjun betonade att det viktigaste är att ”man finns tillgänglig för barnen” vilket kan tolkas som att man utgår från vad barnet vill och behöver. På Mars bibliotek har de även öppna verkstäder samt att de stöttar upp förskolorna i det arbete som bedrivs där kopplat till barns delaktighet. De övriga biblioteken nämnde också öppna verkstäder, där material läggs fram vilket barnen sedan fritt får skapa med:

[---]vi har till exempel så har vi ofta öppen verkstad [...] på loven, dels så har vi uppstyra workshops där det finns ett mål: nu ska vi göra det här tex göra film eller rita serier men sen brukar vi också ha som förra året så hade vi ett rymdlabb. Så vi bara ställde dit jättemycket rymdböcker och la dit pyssel och papper och pennor och saxar och: bara kör. Så vi brukar ha både uppstyrd verksamhet och öppen och sen är det ju också så att plockar man fram saxar och paljetter och lim så kommer hälften sitta och göra exakt det man har tänkt sig och resten kommer att göra någonting helt annat och det är fine liksom så det finns absolut utrymme att göra lite som man vill.

(Felicia, Februari bibliotek)

Barnperspektivet är det som främst synliggörs men till viss del barns perspektiv med barn- och ungdomsfullmäktige och bokslukarklubbens fria lek i Januari kommun, tyck-till-tavla i Februari kommun, de öppna verkstäderna på samtliga bibliotek samt bibliotekariernas genomgående uttryck för lyhördhet inför barnens intresse. Ställer man Sandins definition av delaktighet mot materialet går det att urskilja att det är såväl deltagande som delaktighet som aktualiseras. Men trots att ovan nämnda aktiviteter till stor del tar delaktighet i bruk uppfylls inte alla kriterier för verklig delaktighet. Alla tre biblioteken ger barnen en chans att göra sina röster hörda och detta påverkar särskilt lov-verksamhetens och andra kulturaktivitetens innehåll. Utformning av innehållet samt syfte med aktiviteterna verkar dock vara förbehållet bibliotekarierna. Därav uppfylls inte delaktighet fullt ut utan är istället ett deltagande. Det nämns även av Sandin att det ska gå att redovisa vilka uttryck delaktigheten tar (2011, s. 96) och det uppvisas i exemplet med klotterplank och enkäter för förslag på aktiviteter där dessa senare realiserats men allra tydligast blir det på Januari bibliotek där det som sagt finns en barn- och ungdomsfullmäktige.

Det är tydligt under intervjuerna att bibliotekarierna är lyhörda för vad som uppskattas och önskas av barnen och att detta sedan präglar aktiviteterna i hög grad. Men barnen är inte delaktiga vad gäller utformning och syfte. I Februari bibliotekets

biblioteksplan nämns delaktighet, detta bibliotek visar dock inte mer prov på delaktighet än vad de andra biblioteken gör i alla fall inte av vad som framkommer i intervjuerna. Sandin betonar återkommande att det är viktigt att barnen ska få ta del av intentionen och syftet med aktiviteter samt att de ska få påverka detta. Flera har uttryckt att de behöver locka barnen med olika aktiviteter men att syftet egentligen är att få dem att bli biblioteksanvändare och läsare. I citatet nedan uttrycks en åsikt som går helt på tvärs mot Sandins perspektiv:

Jag tänker att det inte är så viktigt att dem [barnen] förstår det [syftet] men att jag har nåt slags syfte med det jag gör. Jag måste hela tiden ha ett större perspektiv när jag tänker ut vad vi ska göra [---]. Om jag lyckas få med en bok på vägen ut är jag bara nöjd, jag tycker inte alls de behöver veta vilken baktanke jag har.

(Felicia, Februari bibliotek)

Även om alla bibliotekarierna betonar att det ska vara roligt att komma till biblioteket och att deras ambition är lust blir det tydligt att många av de aktiviteter som uppskattas av barn som inte rör läsning och böcker främst fungerar som ett dragplåster för att få dem att upptäcka bibliotekets egentliga värde.

Barnens perspektiv synliggörs i att barnbibliotekarierna försöker vara lyhörda för vad barnen vill ha och vad som efterfrågas och att de skapar verksamhet utefter det men verksamheten faller ändå inom ramarna för ett instrumentellt syfte. Och om verksamheten inte går att relatera till ett instrumentellt syfte verkar barnbibliotekarierna uppleva att de behöver kompensera genom att försöka få med barnen nån bok, förmedla ett boktips eller liknande.

Delaktighet och barns perspektiv i biblioteksplanerna

§ 17 bibliotekslagen (SFS 2013:801) står det att kommuner och landsting ska anta biblioteksplaner för sin verksamhet. Här beskrivs och analyseras kort de olika kommunernas biblioteksplaner.

I *Januari* kommuns biblioteksplan är det bilder på läsande barn på första sidan och barn och unga får sedan ett eget avsnitt i planen. Det är relativt kort avsnitt men biblioteket som pedagogisk läranderesurs samt biblioteket som ett kulturhus nämns. Det blir tydligt att biblioteket ska fylla den funktion för små barn som skolbiblioteket i enlighet med skollagen ansvarar för när de börjat skolan. Dock är det ord som läslust och läsinspiration som används vilket pekar mer åt en autotelisk kultursyn.

I ett senare stycke påpekas att det nuförtiden inte räcker med en samling böcker utan att engagerad personal och arrangemang är av stor vikt, likaså läsinspiration som tar utgångspunkt i samlingarna. Allt detta menas vara av vikt för att biblioteket ska kunna fungera som ett litteratur- och kulturhus. Med god vilja kan ”engagerad personal” innefatta barns perspektiv men ”utgångspunkt i samlingarna” påvisar snarast motsatt hållning. I barns perspektiv och delaktighet ska barnens åsikter vara utgångspunkten. Barnen har dock möjlighet att lämna synpunkter och önskemål om samlingen så barnperspektiv kan möjligen sägas innefattas. Luddigheten som de flesta påpekat är tydlig, vilket öppnar upp för godtycklighet, det går att tolka planen på en rad olika vis.

I *Februari* kommuns biblioteksplan är det bilder på barn genomgående i planen och det betonas att biblioteken i kommunen ska vara barnens bibliotek. Det uttalas att barnen ska ta plats i verksamheten, i utvecklingsstrategier, i aktiviteter och i delaktighet. Detta vittnar om ett tydligt ställningstagande för barns perspektiv och delaktighet eftersom de bestäms vara delaktiga genomgående i verksamheten. Februari är den kommun som tydligast uttalar detta i sin plan men enligt vad som framkommer i intervjuerna jobbar biblioteket dock inte mer med delaktighet än vad de övriga biblioteken gör. Det finns alltså en diskrepans mellan plan och verklighet. Båda bibliotekarierna i kommunen uttryckte en önskan om att mer aktivt arbeta med delaktighet men efterfrågar mer resurser. Planen betonar skolbiblioteket och folkbiblioteket som viktiga samarbetspartners. Och kommunens utbildningsmotto betonas innefatta även folkbiblioteksverksamheten och mottot rör att alla ska lyckas. Även detta kan tolkas på olika sätt. Det svårt att inte läsa in att ”alla ska lyckas” handlar om att alla ska lyckas i en instrumentell mening i enlighet med skolans mål. Dessutom definieras det ju som ett utbildningsmotto. Den utjämnande funktionen för såväl folk- som skolbibliotek, vilken återkommande lyfts under intervjuerna, aktualiseras med benämningen ”alla”.

I *Mars* kommuns biblioteksplan står skrivet att barn- och ungdomar ska prioriteras ännu mer bland annat genom att variera och utöka utbudet av arrangemang så att fler nås. Detta är en vid beskrivning, utan att klargöra vad det innebär skulle så väl ett barnperspektiv som barns perspektiv kunna innefattas. De benämner att folkbiblioteket är till för barns fritid med målsättningen att utbudet ska vara relevant för bibliotekets kärnverksamhet utan att kärnverksamheten definieras. Det står även att en målsättning är att biblioteket ska uppfattas som en inspirerande mötesplats och att fantasin ska stå i centrum. Orden fantasi och inspiration tenderar fritid, lust och lek men utan vidare definition är det svårt att göra en tolkning. Det omnämns även att läsutveckling ska stöttas. Mars kommun har den i omfång kortaste planen, således utvecklas resonemangen inte i någon vidare mening.

Sammanfattningsvis är det tydligt att biblioteksplanerna antas på ett ceremoniellt vis. De är på vissa vis samstämmiga med den senaste forskningen särskilt Februari bibliotek men eftersom formuleringarna är vida kan de tolkas godtyckligt vilket Christensen & Ivarsson Westerberg menar är vanligt inom offentliga organisationer eftersom så många hänsyn ska tas (2005, s. 22). Att alla bibliotek enligt lag ska ha en biblioteksplan gör dem till legitimerade recept för hur en organisations ska bete sig och att även tillämpa begrepp som är i enlighet med tiden bekräftar försök till att legitimera sin verksamhet. Formuleringar som ”relevans för kärnverksamhet” utan att definiera vad kärnverksamheten innebär ger utrymme för särkoppling mellan ord och handling. Finansiering och bidrag räknas som yttre krav, exempelvis ansökan om bidrag från Kulturrådet till lässtimulerande projekt, och detta kan kräva vissa typer av formuleringar (Kulturrådet 2017; Christensen & Ivarsson Westerberg 2005, s. 59–61). Barnkonventionen är innehållsmässigt formulerad likt biblioteksplaner i det att formuleringarna är vaga. Risken är att den blir ett utanpåverk, något man använder sig av manifest och formulerar i planer och dokument men som inte ger någon praktisk förändring. Konventioner av detta slag får, som Halldenius påpekar, ofta en närmast sakral status att den ofta går fri från kritik angående brister i den (Halldenius

2017). Om barnkonventionen blir svensk lag kan man anta att den kommer att användas på samma sätt som biblioteksplaner, som ett sätt att legitimera sig gentemot omgivningen. Dessutom menar Halldenius att den svenska lagen erbjuder barn bättre rättigheter än vad barnkonventionen gör (2017). Baserat på analysen ovan verkar folkbiblioteket och barnbibliotekarierna inte behöva fler dokument med fina formuleringar. Vad som behövs är en tydlig teoretisk begreppsapparat för att kunna sätta ord på sin verksamhets syfte och kunna argumentera för den samt resurser för att kunna omsätta teori till praktik och i verklig mening arbeta för och med barns perspektiv och delaktighet och i förlängningen vara en verksamhet där barns kultur står i centrum.

Diskussion och slutsatser

Denna uppsats har på ett övergripande plan syftat till att besvara var folkbibliotekets verksamhet för barn hör hemma i spännvidden mellan utbildningsinstitution och kulturinstitution, i första hand utifrån barnbibliotekariers perspektiv. Instrumentell och autotelisk kultur har applicerats för att utröna vilken typ av verksamhet det rör sig om utöver benämningarna utbildning och kultur, vilka tenderar att vara alltför vaga. Det är den kulturella verksamheten som undersöks men kultur kan vara såväl instrumentell som autotelisk. I Junckers mening spelar typen av kultur en avgörande roll för om verksamheten hör hemma på ett folkbibliotek eller på ett skolbibliotek. Det andra teoretiska greppet som tagits på materialet är institutionell teori för att kunna förklara vilka faktorer som påverkar verksamhetens innehåll och syfte. Dels huruvida förändringar som gjorts på ett nationellt politiskt plan, det vill säga flytten fram och tillbaka mellan utbildningspolitiken och kulturpolitiken, påverkar, och dels vilka andra typer av faktorer som påverkar folkbibliotekets verksamhet för barn.

För att uppfylla syftet ställdes tre olika forskningsfrågor:

Hur beskriver barnbibliotekarier på folkbibliotek sin huvudsakliga uppgift när det gäller verksamhet för barn och hur motiverar de sin verksamhet?

Hur kan barnbibliotekariernas beskrivning av sin verksamhet relateras till instrumentell och autotelisk kultur och finns det skillnader på en manifest respektive latent nivå?

Vilka faktorer går att urskilja som påverkande för barnbibliotekarierna i hur de utformar verksamhetens innehåll och syfte och hur kan detta förklaras utifrån institutionell teori? Utgångspunkten är barnbibliotekariernas utsagor men även biblioteksplaner, bibliotekslag och andra relevanta dokument undersöks för att kunna urskilja påverkande faktorer.

Alla forskningsfrågorna diskuteras nedan men de två första lyfts som mest inledningsvis och den sista forskningsfrågan mot slutet men eftersom de går in i varandra separeras de inte.

Autotelisk eller instrumentell kultur

I förhållande till Beth Junckers beskrivning av autoteliska och instrumentella kulturer faller de studerade biblioteken inom ramarna för ett instrumentellt synsätt och i förlängningen som en institution tillhörande utbildningssektorn (2006; 2010). Lust och fritid betonas av alla bibliotekarierna, likaså att det inte är skolans mål de ska

uppfylla. Trots detta är det endast en av dem, Fanny, som betonar lust och fritid utan att tillägga att verksamheten ska fylla en annan funktion än att skapa mening här och nu. Alla utom Mona placerar sig dock utan förbehåll inom det kulturpolitiska området men som konstaterat av Juncker kan kultur vara så väl instrumentell som autotelisk. Expressiva upplevelseformer såsom skapande i olika fria former förekommer och tillskrivs vikt men bibliotekarierna betonar närmast pliktskyldigt att allt går att koppla till biblioteksverksamhet med ett tydligt instrumentellt syfte. De intar med andra ord en annan hållning än Juncker som menar att barnverksamhet på folkbibliotek *bör* separeras från det instrumentella (2010, s. 243). Så länge det instrumentella har företräde är det med svårighet man kan tillämpa barns perspektiv och betona barn som beings. I den instrumentella kulturen är det ju meningen att barnens aktiviteter ska vara ett medel mot ett mål precis som i skolan. I den autoteliska kulturen ska logiken enligt såväl Juncker som Hangaard Rasmussen följa barnens intresse och lust, enligt Juncker formulerat expressiv logik (2010, s. 250) och enligt Haangard Rasmussen självrefererande logik (2016, s. 80–81). Detta blir tillämpat på vissa vis men eftersom syftet uttalat av alla utom Fanny är mer än lust kan logiken inte beskrivas som expressiv. Upplevelsen är inte ett självändamål utan instrumentella värden är det slutgiltiga målet. Även om lust också får betydelse får det aldrig status nog att verka som syfte i sig själv. När materialet ställs mot de olika aspekterna som sammantaget beskriver en autotelisk eller en instrumentell kultur visas tydligt en dominans åt det instrumentella även om det finns drag av det autoteliska.

På en manifest nivå kan aspekterna drivkraft, redskap och kunskapsformer sägas vara hemmahörande i en autotelisk kultur. Men på en latent nivå är det återkommande från den instrumentella kulturen man hämtar argument för att förklara syfte. Dessutom går det att problematisera kunskapsformer och redskap ytterligare och mena att dessa två aspekter, beskrivna i det autoteliska spektrat, i dagens upplevelsesamhälle ses som viktiga verktyg för den arbetsmarknad som nu är i utformning, där kreativitet och innovation efterfrågas. Detta gör att de även kan falla under en instrumentell kultursyn, det vill säga medel mot ett mål istället för meningsfulla i sig själv.

Man skulle vid en första anblick kunna påstå att dessa två kulturer existerar parallellt, att verksamheten tillskrivs såväl autoteliska som instrumentella värden. Dock kan en autotelisk kultur inte sägas vara just autotelisk när mening och mål hämtas utanför den.

Det tydligaste som framkommer i intervjuerna med barnbibliotekarierna är folkbiblioteket som en demokratisk utjämnande verksamhet, för alla barns lika tillgång till viktiga redskap för att ta sig fram i samhället. Precis som Juncker betonar har folkbiblioteket ständigt behövt stötta upp skolbibliotekens verksamhet och precis som bibliotekarierna nämner så har inte alla skolor bibliotekarier och inte heller alltid, trots lag, skolbibliotek. Att barnbibliotekarierna, starkt präglade av demokratiska värden, stöttar upp det som de flesta i en demokrati ser som grundläggande, nämligen förmågan att läsa blir då självklart. Särskilt som läsförmågan gått ner. Fyra av sex bibliotekarier betonade hur behovet i respektive område som de verkar i är det som präglar deras verksamhet allra mest. Denna starka prägel av det omgivande samhällets behov betonar som tidigare nämnt även Johannisson (2012, s. 307).

Manifest och latent

Det blir således intressant med de latent och manifesta nivåerna. De allra flesta betonar först lust och intresse av att komma till biblioteket men när man diskuterar vidare blir en instrumentell syn tydlig. De lustfyllda aktiviteterna har ett syfte, de ska göra barnen till biblioteksanvändare och läsare. Detta syns även i de skrifter som getts ut angående barnbiblioteksverksamhet, även i den senaste av Borrman och Hedemark där det genomgående betonas att den senaste forskningen visar på vikten av barns perspektiv, barns delaktighet och även barnbibliotekets lustfyllda funktion. Det påtalas också att detta i många fall inte är synligt i verksamheterna. Dock är de argument som används för varför det är viktigt många gånger instrumentellt präglade (2015). Det är tydligt att det såväl från forskningens sida, vilket skulle kunna sägas vara nationellt håll eftersom skriften är beställd från KB, som från regional och lokal nivå finns en ambivalens. Med institutionella glasögon blir begreppet stigberoende aktuellt. Som tidigare belysts så har folkbiblioteket en lång tradition av folkbildande och utbildande verksamhet och det är vanligt att en institution präglas av de normer och värderingar som grundlades i institutionens begynnelse (Christensen & Ivarsson Westerberg 2005, s. 63–64). De tidiga normerna och värderingarna verkar fortsatt skymma sikten såväl inom professionen som inom akademien.

Att folkbiblioteken formellt återgått till en utbildningspolitisk sfär efter att ha befunnit sig i en kulturpolitisk blir bara en formalitet. Folkbibliotekets starka bildnings- och instrumentella profil har antagligen på en latent nivå varit konstant även om det manifest uttrycks som kulturhus med betoning på fritid i regionala dokument och biblioteksplaner. Att vara en kulturinstitution blir i sig också endast en manifest benämning eftersom dess verksamhet kan anta en såväl instrumentell som autotelisk hållning. De intervjuade barnbibliotekarierna verkade uppleva att instrumentella syften ger legitimitet till verksamheten eftersom alla var noga att understryka att aktiviteterna mest var ett dragplåster för verksamhetens egentliga syfte det vill säga böcker och läsning. Den sjunkande läsförståelsen hos unga i allmänhet ger folkbiblioteket skäl att betona läsningens vikt och den läsfrämjande dominansen i verksamheten för att skapa legitimitet. Dessutom har de ett tydligt läsfrämjande uppdrag i såväl bibliotekslag, regional kulturplan och i sina egna biblioteksplaner. Bidragsgivning från Kulturrådet är också avhängigt att verksamheten formulerar läsfrämjande projekt (Kulturrådet 2017). Det blir ett så kallat yttre krav där man formulerar sig i enlighet med aktörer man är beroende av för resurser (Christensen & Ivarsson Westerberg 2005, s. 59–62). Dock kan läsfrämjande uttryckas på en mängd vis. Läslust betonas återkommande som viktigt och exempelvis Gallagher betonar vikten av läsning befriad från mål och prestation eftersom dessa ofta dödar läsglädjen (2009). Som tidigare betonat är instrumentella värden mer välbeforskade och har därför ofta en teoretisk begreppsapparat vilken gör att man lättare kan argumentera för sin sak. Juncker vill med sin formulering av autotelisk och instrumentell kultur, baserad bland annat på antropologiska perspektiv och lek teori, erbjuda underlag för att även kunna diskutera estetiska värden (2006; 2010). Även Borrman och Hedemark beklagar bristen på akademiskt språkbruk och teori för exempelvis sagostunder. Med en teoretisk begreppsapparat kan man diskutera, argumentera och få verktyg till metodutveckling (2015, s. 22).

Att viss oenighet syntes mellan bibliotekarierna i hur tydligt de betonade instrumentella värden respektive lust och lek kan även påverkas av vid vilken

tidpunkt man utbildat sig, eftersom betoningen på folkbibliotekets huvudfunktion har förändrats. Detta sammantaget med vilken tradition som finns på det bibliotek man anställs på är aspekter som Christensen och Ivarsson Westerberg påtalar som starka influenser (2005, s. 59–62). Det är dock den manifesta nivån som påverkas i hur man talar om biblioteket, så länge det instrumentella perspektivet är djupt rotat är det möjligen av mindre vikt om folkbiblioteket sorterar under utbildning eller kultur eller om de verksamma bibliotekarierna talar om verksamheten som utbildande eller kulturförmedlande. Det handlar inte om etikett på verksamheten utan om syftet med densamma.

Som tidigare nämnt är likheten mellan hur de olika bibliotekarierna resonerar om verksamhetens huvuduppdrag stor även om vissa mindre meningsskiljaktigheter finns. Likheterna är varken större eller mindre inom samma bibliotek än mellan de olika biblioteken vilket pekar mot att folkbibliotek kan ses som ett fält. En organisationskultur är tydlig men den håller sig inte inom ett bibliotek utan delas av fältet folkbibliotek (DiMaggio & Powell 1991, s. 12–13; Audunson 1996, s. 75–77).

Det barnkulturella systemet kritiseras av såväl Juncker som Skot-Hansen eftersom kultur för barn erbjuds som en helhet utan skillnad på om det ska tillgodose utbildning- eller fritidsbehov och detta är tydligt i de verksamheter som undersökts i denna uppsats (Juncker 2006, s. 80; Skot-Hansen 2006). Barnets fritid betonas som viktig att understödja med verksamheten men det verkar inte utgöra ett problem om den tangerar utbildande verksamhet, snarare tvärtom benämns det som en extra vinst. Flera bibliotekarier uttrycker en lättnad i att de inte har det ansvar som skolbiblioteket har och att de kan fokusera på lek och intresse men de verkar inte se något värde förankrat i de resonemang som Juncker med flera för, vilka menar att det är av betydelse att dessa verksamheter skiljs åt för båda verksamheternas skull. Således verkar det resonemang som förs främst av Juncker (2006; 2010) och Rönberg (2014) men även till viss grad inom resterande biblioteks- och informationsvetenskapliga forskningen inte vara etablerat i verksamheterna.

Junckers resonemang om vikten av att skilja folk- och skolbibliotek åt och att folkbiblioteket tillhör en kultursektor som ska befolkas av autotelisk kultur känns närmast utopisk. Även om delaktighet, barns perspektiv, betoning på lust och lek lyfts i den senare forskningen angående barns bibliotek och barns kultur verkar det instrumentella värdet hos folkbiblioteket stå sig starkt. Säkerligen på grund av såväl den utbildande konsensus som präglat verksamheten så länge som vikten av demokrati, som Juncker själv nämner. Även om man åberopar det demokratiska perspektivet och barns rätt så är Junckers betoning på barns rätt till en kulturell sfär fri från skolans mål medan folkbibliotekarierna också vill erbjuda en kulturell sfär men ser bristen i skolorna och därav inte frikopplar den kulturella sfären från instrumentella syften. Med andra ord så befinner sig bibliotekarierna i en verklighet som inte tillåter att skolbibliotek och folkbibliotek frikopplas från varandra, där det inte finns utrymme att ägna sig åt autotelisk kultur. Därav blir Junckers idéer förbehållna ett utopiskt samhälle. En annan tolkning är att folkbibliotekets prägel av sin utbildande funktion är så starkt rotad att en annan syn på verksamheten skulle ta tid att införliva.

Förslag till vidare forskning

Denna uppsats har utgått från vuxnas perspektiv även om den undersöker barnverksamhet. Rönnberg uttrycker kritik mot att vuxna uttalar sig om de vuxenproducerade aktiviteterna eftersom dessa sällan stämmer överens med barns upplevelser av dem (2014, s. 117–118). Detta har aktualiserats även i Junckers texter där verksamheten ska utgå från barns tolkning, intresse och praxis (2010, s. 250). Sandin lyfter delaktighet där barn ska vara involverade i alla steg såväl som planering av aktivitet som aktivitetens syfte för att det ska räknas som delaktighet (2011, s. 196). Uppsatsen har inte intervjuat barn och den kritik som Rönnberg uttalar skulle även kunna riktas mot denna uppsats, där än en gång vuxnas perspektiv är i fokus trots att verksamheten rör barn. Det skulle därför vara intressant att bygga vidare på det som synliggjorts i denna uppsats men att istället för barnbibliotekarier utgå från användarna, det vill säga barnen. Hur förhåller sig och hur tänker barn kring aktiviteterna på folkbiblioteket, hur upplever de folkbiblioteket, ser de den verksamheten som fristående från skolans mål?

I den kommun där det fanns en barn- och ungdomsfullmäktige hade fullmäktige fått framföra förslag på aktiviteter de önskade av biblioteket. Jonna berättade hur allt från fotbollsturnering till att baka muffins på biblioteket hade önskats. Det är intressant ur den aspekten att det visar att en bild finns hos dessa barn och ungdomar att ett bibliotek kan innehålla allt möjligt. Denna tråd är intressant att ta upp, vilka bilder finns hos barn och unga gällande bibliotek? Och hur kan detta relateras till den beskrivning av bibliotek som barnbibliotekarier ger?

Det hade även varit intressant att ingående undersöka bibliotek som ger uttryck för att arbeta med delaktighet och ställa materialet mot det som Sandin beskriver som delaktighet. Att observera planering, aktivitet och utförande. Och på så sätt undersöka om det finns exempel på reell delaktighet i verksamheten?

Litteraturlista

Ahrne, G., & Hedström, P. (1999). *Organisationer och samhälle: analytiska perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Ahrne, G., & Svensson, P. (2015). Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I Ahrne, G., & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. 2 uppl., Stockholm: Liber.

Alexandersson, M. & Limberg, L. (2004). *Textflytt och sökklump: informationssökning via skolbibliotek*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling. <http://hb.diva-portal.org/smash/get/diva2:883694/FULLTEXT01.pdf> [2016-12-15]

Andersson, J. I. (2015). *Med läsning som mål : om metoder och forskning på det läsförämjande området*. Stockholm: Statens kulturråd.

Audunson, R. (1996). *Change processes in public libraries: a comparative project within an institutionalist perspective*. Oslo: Høgskolen i Oslo, 1996.

Barnkonventionen: FN:s konvention om barns rättigheter (2009). Stockholm: Unicef Sverige. <https://unicef.se/barnkonventionen> [2017-03-25]

Barnrättighetsutredningen (2016). *Barnkonventionen blir svensk lag* (SOU 2016:19). Stockholm: Socialdepartementet.

Bergström, G., & Boréus, K. (2012). Idé- och ideologianalys. I Bergström, G., & Boréus, K. (red.) *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 2 uppl., Lund: Studentlitteratur, 2012 (Spanien).

Borrman, P., & Hedemark, Å. (2015). *Leonards plåster: om syfte, barnsyn och kvalitet i bibliotekets sagostund*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm,

Christensen, T., & Ivarsson Westerberg, A. (2005). *Organisationsteori för offentlig sektor*. Malmö: Liber.

Clark, C., Rumbold, K., & National Literacy Trust (2006). *Reading for Pleasure: A Research Overview*. London: National Literacy Trust.

DiMaggio, P. J., & Powell, W. W. (red.) (1991). *The new institutionalism in organizational analysis*. Chicago: University of Chicago Press.

Eriksson-Zetterquist, U., & Ahrne, G. (2015) Intervjuer. I Ahrne, G., & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. 2. uppl., Stockholm: Liber.

Fichtelius, E. (2017). *Biblioteksdagarna 2017-Nationell biblioteksstrategi: Omvärldsanalys* [video].
<http://nationellbiblioteksstrategi.blogg.kb.se/2017/05/15/nationell-biblioteksstrategi-deltog-vid-arets-biblioteksdagar-i-vaxjo/> [2017-05-26]

Frenander, A. (2012) Statens förhållande till folkbiblioteken 1912-2012. I Frenander, A., & Lindberg, J. (red.) *Styra eller stödja?: svensk folkbibliotekspolitik under hundra år*. Borås: Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap/Bibliotekshögskolan, Högskolan i Borås: Valfrid.

Gallagher, K. (2009). *Readicide: how schools are killing reading and what you can do about it*. Portland, Maine: Stenhouse Publishers.

Gärdén, C. (2014). Vuxenstuderande och informationskompetens. I Rivano Eckerdal, J., & Sundin, O. (2014). *Medie- och informationskunnighet i en biblioteks- och informationsvetenskaplig belysning*. Stockholm: Svensk Biblioteksförning.

Halldén, G. (2010). Förskolan som en plats för barn och barnens sätt att göra denna plats till sin. I Rydsjö, K., Hultgren, F., & Limberg, L. (red.) *Barnet, platsen, tiden : teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Halldenius, L. (2017). *Jubileumskurs: Mänskliga rättigheter - vad är det?* [video].
<https://www.youtube.com/watch?v=Lqhqt4X3Gt4> [2017-05-28]

Hansson, J. (1998). *Om folkbibliotekens ideologiska identitet: en diskursstudie*. Lic.-avh. Göteborgs universitet. Göteborg: Univ.

Hedemark, Å. (2005). Mötet mellan folkbibliotek och användare. *Svensk biblioteksforskning*, (1), 7.

Hedemark, Å. (2009). *Det föreställda folkbiblioteket: en diskursanalytisk studie av biblioteksdebatter i svenska medier 1970–2006*. Diss. Uppsala universitet. Uppsala: Univ.

Helander, K. (2014). Vision, kunnande och samspel- barnteater och kvalitet i historiskt perspektiv. I Helander K. (red.) *Mycket väl godkänd : vad är kvalitet i barnkulturen?* Stockholm: Centrum för barnkulturforskning.

Huizinga, J. (1945). *Den lekande människan*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Höglund, L. (2013). *Biblioteksvanor och attityder*. Göteborg: Göteborgs universitet.
http://som.gu.se/digitalAssets/1453/1453862_21-lars-h--glund.pdf [2017-05-28]

Jochumsen, H, Rasmussen, C, & Skot-Hansen, D (2012). 'The four spaces – a new model for the public library', *New Library World*, 113, 11/12, pp. 586-597.

Johannisson, J. (2012). Från kulturpolitik till bibliotekspolitik? Folkbibliotek och kultursamverkansmodellen. I Frenander, A., & Lindberg, J. (red.) *Styra eller stödja?: svensk folkbibliotekspolitik under hundra år*. Borås: Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap/Bibliotekshögskolan, Högskolan i Borås: Valfrid.

Johansson, B. (2010). Barnbibliotekariers och forskares barnperspektiv. I Rydsjö, K., Hultgren, F., & Limberg, L. (2010). (red.) *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Johansson, B. (2009). Sparare, delegerare och hedonistiska konsumtionsnjutare. Olika sätt att vara barnkonsument. I Banér, A. (red.) *"Allt blir en vara": barn, kultur och konsumtion*. Stockholm: Centrum för barnkulturforskning vid Stockholms universitet.

Juncker, B. (2010). Barns bibliotek- nya villkor, nya utmaningar, nya teorier, nya begrepp. I Rydsjö, K., Hultgren, F., & Limberg, L. (2010). (red.) *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Juncker, B. (2006). Om processen. *Det æstetiskes betydning i børns kultur*. Diss. Danmarks Biblioteksskole. Köpenhamn: Tiderne Skifter.

Kann-Christensen, N. (2009). *Forestillinger om forandringer: organisatoriske forandringer i to danske folkebiblioteker*. Diss. Danmarks biblioteksskole. Köpenhamn: Univ.
http://pure.iva.dk/files/30768393/Kann-Christensen_phd_2009.pdf [2017-03-24]

Kulturdepartementet (2015). *Regeringsbeslut: Uppdrag till Kungl. Biblioteket att ta fram en biblioteksstrategi för hela Sverige*. Stockholm: Kulturdepartementet.
http://nationellbiblioteksstrategi.blogg.kb.se/files/2015/12/20120614130204593_uppdrag-nationell-biblioteksstrategi_1.4.1-2015-6301.pdf [2017-01-03]

Kulturrådet (2017). *Stöd till läs- och litteraturfrämjande insatser*.
<http://www.kulturradet.se/sv/bidrag/bibliotek/Lasframjande-insatser/> [2017-03-22]

Kulturutskottet (2015). *Är samverkan modellen? En uppföljning och utvärdering av Kultursamverkansmodellen*. Stockholm: Riksdagstryckeriet.

Kungliga biblioteket (2017). *Nationell biblioteksstrategi* [blogg].
<https://nationellbiblioteksstrategi.blogg.kb.se/> [2017-04-17].

Kvale, S., Brinkmann, S., & Torhell, S. (2009). *Den Kvalitativa Forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Liedman, S. E. (1980). *Surdeg: en personlig bok om idéer och ideologier*. Stockholm: Författarförl.

Lundberg Rodin, M., & Michnik, K. (2016). *I Bibliotek i centrum eller periferin: hur chefer uppfattar bibliotekets organisatoriska placering och andra faktorer för att få genomslag* (Diarienummer:6.7-2015-1181). Borås: Högskolan i Borås.
<http://nationellbiblioteksstrategi.blogg.kb.se/2016/11/15/biblioteket-i-centrum-eller-periferin/> [2017-02-12]

March, J. G., & Olsen, J. P. (1989). *Rediscovering institutions: the organizational basis of politics*. New York: Free Press, 1989

Meyer, J. W. (1991). Institutional Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony. I DiMaggio, P. J., & Powell, W.W. (red.) *The new institutionalism in organizational analysis*. Chicago: University of Chicago Press.

Mouritsen, Flemming (1996). *Legekultur: essays om børnekultur, leg og fortelling*. Odense: Odense univ.-forl.

Munch-Petersen, V. P. (1909). *Bibliotek och folkuppföstran: anteckningar från en studieresa i Amerikas Förenta stater*. Stockholm: Norstedt.

Nationalencyklopedin. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/estetik>
[2017-04-16]

Rasmussen Hangaard, T. (2016). Det är väl bara på låtsas? En rundtur på en dansk förskola. I Rasmussen Hangaard, T. (red.) *Lek på rätt väg. På spaning efter leken*. Lund: Studentlitteratur.

Region Skåne (2012). *Regional kulturplan för Skåne 2013–2015*.
http://www.skane.se/siteassets/kultur/dokument/regional-kulturplan-for-skane_2013-2015.pdf [2017 01- 08]

Region Skåne (2015). *Regional kulturplan för Skåne 2016–2019*.
<http://utveckling.skane.se/publikationer/strategier-och-planer/regional-kulturplan-for-skane-2016-2019/> [2017-02-10]

Region Skåne (2016). *Folkbiblioteken som kulturhus*.
<http://www.http://utveckling.skane.se/utvecklingsomraden/kulturutveckling/bibliotek/folkbiblioteken-som-kulturhus/> [2017-01-29]

Rivano Eckerdal, J. (2016). *Glädjen i att tvingas tänka nytt. En studie av verksamhetsutveckling vid två folkbibliotek i Skåne*.
http://utveckling.skane.se/siteassets/publikationer_dokument/gladjen-i-att-tvingas-tanka-nytt.pdf [2017-04-16].

Rivano Eckerdal, J., & Sundin, O. (2014). Inledning: Från informationskompetens till medie- och informationskunnighet. I Rivano Eckerdal, J., & Sundin, O. (red.) *Medie- och informationskunnighet i en biblioteks- och informationsvetenskaplig belysning*. Stockholm: Svensk Biblioteksförning.

Rydsjö, K. & Elf, A. (2007). *Studier av barn- och ungdomsbibliotek: en kunskapsöversikt*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Rydsjö, K., Hultgren, F., & Limberg, L. (2010). Det samtida barnbiblioteket-ett bibliotek i barnens tjänst. I Rydsjö, K., Hultgren, F., & Limberg, L. (red.) *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Rönnerberg, M. (2014). Bra eller dåligt, det avgör givetvis barnen. Estetiskt värde viktigare än estetisk kvalitet. I Helander K. (red.) *Mycket Väl Godkänd: Vad Är Kvalitet I Barnkulturen?* Stockholm: Centrum för barnkulturforskning.

Sandin, A. S. (2011). *Barnbibliotek och lässtimulans: delaktighet, förhållningssätt, samarbete*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Schmidt, C. (2016). *Fakirerna och vi: en studie om bokprat som läsfrämjande insats*. Landskrona: Kultur Skåne.

SFS 2013:801. *Bibliotekslag*. Stockholm: Kulturdepartementet.

SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Skot-Hansen, D. (2006). Børnekulturens nødvendighed og oplevelsens betydning. I Möller Madsen, T. (red.) *Børnekultur i kommunen: ideer og inspiration til kommunalreformen*. København: Børnekulturens Netværk.

Stenquist, B. (2003). *Är det på efterkälken Sverige åker?: folkbiblioteken behöver ett nationellt uppdrag!* Lund: Bibliotekstjänst.

Svensk Biblioteksförning (2003). *På barn och ungdomars villkor: Svensk Biblioteksförnings rekommendationer för folkbibliotekens barn- och ungdomsverksamhet*. Stockholm: Svensk Biblioteksförning.

Theelin, C. (2012). *Homo Ludens: om eget skapande och lek i bibliotek*. Masteruppsats. Institutionen för kulturvetenskaper, Biblioteks och informationsvetenskap. Lund: Lunds universitet.

Trost, J. (2005). *Kvalitativa intervjuer*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Åberg, Å., Danielsen, M., & Auraldsson, K. (1983). *Tema: Barnbibliotek: tre uppsatser*. Uppsala: Avd. för litteratursociologi, Litteraturvetenskapliga inst., Univ., 1983; (Uppsala: HSC, Univ.).

Bilaga 1

Intervjuguide

Beskrivning av innehåll i verksamhet.
Beskrivning av uppdrag.
Beskrivning av syfte med verksamhet.
Utbildning och/ eller kultur som huvudprägel.
Barns delaktighet
Barnperspektiv/ barns perspektiv
Vilka dokument/ riktlinjer förhåller man sig till.
Kännedom om nationell biblioteksstrategi
Inspirationskällor/ påverkande faktorer.

Intervjufrågor

Vad är din titel?
Hur skulle du beskriva ditt uppdrag som barnbibliotekarie?

Hur skulle du beskriva barnkultur? Är det viktigt?
Är biblioteket en del i denna?
Hur skulle du beskriva er kulturella verksamhet för barn? Vad ingår i den?
Är barnen delaktiga/medskapande?

Upplever du att barnverksamhet prioriteras i biblioteksvärlden i stort? Både i teori och praktik?
Ser du en poäng i att dra en skiljelinje mellan folkbiblioteksverksamhet för barn och skolbiblioteksverksamhet för barn?

Vad skulle du säga är det främsta i er verksamhet, det som den absolut behöver innehålla?
Vad ger eller vad är verksamheten tänkt att ge?
Varför är det viktigt?
Upplever du att din syn på barnverksamhet på folkbibliotek delas av andra aktörer på fältet?

Vilka dokument/ policys/ planer förhåller ni er till?
Hur påverkas du av dem i ditt arbete?
Använder du något av de här dokumenten eller riktlinjerna för att motivera vald verksamhet?

Vad tror du främst påverkar dig i de val du gör för verksamheten? Vilka faktorer spelar mest roll för hur verksamheten fungerar och vad som görs?
Får barnverksamheten det utrymme den behöver i planerna?

Tycker du att folkbiblioteket bör tillhöra kulturpolitik eller utbildningspolitiska området eller något annat?

Känner du till nationell biblioteksstrategi?

Vad har du för uppfattning om den och att KB har tagit över samverkansuppdraget och att kulturrådet endast har hand om de läsfrämjande uppgifterna?

Tycker du att det folkbibliotek du jobbar på är organiserade till er fördel i kommunen?

Bör alla bibliotek ha en gemensam biblioteksmyndighet för alla typer av bibliotek?
Fördelar/ nackdelar?

Vilka är dina främsta inspirationskällor, kan vara vad som helst?

Bilaga 2

Mail som skickats till bibliotekarierna med intervjuförfrågan

Hej!

Jag heter Katarina Blom och går sista terminen på ABM- biblioteksinriktning i Lund. Jag har precis börjat med min masteruppsats som berör folkbibliotek, barn och tankar om verksamhet för barn.

Min fråga är om det är möjligt att få intervjua två barnbibliotekarier hos er?

Intervjuerna tar ca 45 minuter.

Tack på förhand och vänliga hälsningar

Katarina Blom